

Afgiftekantoor Brussel X

B A R E E L

Dossier kansarmoedebeleid

December 1992,
jaargang 13 nummer 52
Bareel is een driemaandijks
tijdschrift over migranten,
uitgegeven door het Vlaams
Centrum Integratie Migrantten vzw
v.u. Emiel Vervliet,
Dieseghemlei 104,
2640 Mortsel

Editoriaal	2
Minister Tobback	3
Welkom op school ?	6
Mala Ibrahim, multicultureel huis	8

Dossier kansarmoedebeleid ...	9-24
Het armoedebeleid in België en Vlaanderen	9
Migrantenbeleid is kansenbeleid	14
De kansarmoedefondsen onder de loep	17
Case : Heusden-Zolder na het VFIA	22
Italia : terra d'immigrazione ?	25
Naima Annouri	27
Konvoien Italianen met bestemming België	28
Documentatie	30
Aangekondigd	32

De redactie

Emiel Vervliet, Eliane Peytier, Marc Laquière, Francine Moonen, Els Maton, Mark Maes, Christel Grieten, Nadia Guerti, Marleen Gaspersie, Franco De Gregorio, Mohamed Chakkar, Frieda Bex.

Werkten nog mee aan dit nummer
Lode Van Loock, Annemie De Groote, Raf Nulens.

Eindredactie en lay-out
Frieda Bex.

Foto's
Lut Mathys, Paul Van Wouwe, Italiaanse Ambassade, Vie Féminine.

Druk
De Wriker, Patriottenstraat 29, Berchem.

Redactie en administratie
Bareel, Rogierlaan 58, 1030 Brussel
tel 02/245.70.50
fax 02/245.71.35

Abonnement
Per jaargang, door overschrijving van 300 Bfr (jg'92) of 350 Bfr (jg'93) op 001-0967311-06 van VCIIM vzw, 1030 Brussel.
Prijs voor een los nummer : 95 Bfr, incl. verzending.

ISSN 0773-5618

Editoriaal

Het dossier in dit nummervan BAREEL handelt over het kansarmoedebeleid in het algemeen, de projecten in het kader van het Vlaams Fonds voor Integratie van Achtergestelden/Kansarmen in het bijzonder. Het is onvermijdelijk dat hierbij de relatie tot het migrantenbeleid aan bod komt.

Je kan je om te beginnen al vragen stellen bij het gebruik van het begrip "kansarmoedebeleid". Het is zeker niet de bedoeling van de overheid de reële kansarmoede als een blijvend feit te aanvaarden, en daarvoor dan een beleid te organiseren. Integendeel, men wil de kansarmoede kwijt en voert daarom "een beleid ter bestrijding van de kansarmoede". Zou men dan niet beter het begrip "kansenbeleid" of "gelijke-kansenbeleid" gebruiken, of gelijk welke ander begrip dat meer openheid en een positieve benadering suggereert ?

Je kan je ook vragen stellen over de - al dan niet stilzwijgende - koppeling tussen kansarmoedebeleid en migrantenbeleid. Vanuit politiek-promotioneel standpunt is dat misschien beter te verkopen aan een publieke opinie die allergisch reageert op specifieke voorzieningen voor migranten. En, inderdaad, de situatie van migranten wordt in belangrijke mate gekenmerkt door sociale ongelijkheid, en vanuit ethisch standpunt moet men alle vormen van achterstand en achterstelling wegwerken.

Maar de argumenten vóór een specifiek migranten- of integratiebeleid geven nog steeds de doorslag :

- De achterstandspositie van migranten wordt immers gekenmerkt door het samenvallen van sociaal-economische, juridische en etnisch-culturele scheidingslijnen.

- Om een gelijkwaardige participatie van migranten in onze samenleving te bereiken, is het inpassen van het migrantenbeleid in een algemeen beleid van achterstandsbestrijding dus niet voldoende. Positieve actie inzake onderwijs en tewerkstelling is meer dan nodig.

- Het cultuurbeleid moet ook aan migranten de gelegenheid bieden eigen cultuur en identiteit te behouden, te verdiepen en te moderniseren. De erkenning van migrantenorganisaties komt hier weer om de hoek kijken

Deze argumenten werden reeds in juni 1990 geformuleerd op een besloten colloquium van de Vlaamse Hoge Raad voor Migrant. Er zijn op beleidsvlak sindsdien weinig of geen ontwikkelingen geweest die de geldigheid van deze stellingen weerleggen.

Een migrantenbeleid moet uiteraard een maximale samenhang met het gevoerde kansenbeleid vertonen en moet zo aangepakt worden dat het zo weinig mogelijk negatieve gevoelens bij de Vlaamse bevolking oproept; maar een specifiek migrantenbeleid is meer dan ooit nodig.

De redactie

Beleid

Minister Louis TOBBACK

In bepaalde kringen zijn termen als 'migranten', 'illegalen', 'vreemdelingen' allemaal synoniem. Is er dan geen onderscheid ?

In onze reeks interviews met verantwoordelijken inzake migrantenbeleid gingen we daarom op 21 oktober 1992 praten met Minister Tobback. Hij stond ons zeer welwillend te woord; een vergadering in Charleroi werd er zelfs een half uur voor verschoven.

Bareel : U hent bevoegd voor ambtenarenzaken, binnenlandse zaken en sinds kort ook vreemdelingenzaken. Wat houdt deze tituluur in ?

L. Tobback : Sedert 15 juli is de bevoegdheid inzake de toepassing van de wet op het verblijf in het Koninkrijk, die vroeger tot de bevoegdheid van de minister van Justitie behoorde, overgedragen naar de minister van Binnenlandse zaken.

Die overdracht is gebeurd omdat we het belangrijk vinden dat een aantal beslissingen in één hand zitten. Bovendien heeft Justitie een gerechtelijk cachet, terwijl het vreemdelingenbeleid in principe met justitie niets te maken heeft. Het is een probleem van openbare orde, niet in de zin dat de openbare orde gevaar loopt, wel in de zin van het administreren van de bevolking en de ordehandhaving. Om die reden is het beter dat degene die de administratieve politie beheert en instructies geeft aan de rijkswacht en de gemeentelijke politie, ook het beleid voert rond de toepassing van de vreemdelingenwetgeving. Daar komt nog bij dat het rijksregister, dus het beheer van de Belgen als bevolkingsbestand, ook bij Binnenlandse Zaken zit. Ik zie het beheer van de hele bevolking, van al degenen die in ons land verblijven - of het nu om Belgen dan wel om EEG-vreemdelingen of niet-EEG-vreemdelingen gaat -, als één geheel, en dat heeft niets met het statuut en de gevolgen daarvan te maken.

B : Berust de wetgeving op het migrantenbeleid nu bij u ?

L. T. : De wetgeving inzake vreemdelingen berust nu bij mij en niet meer bij Justitie, maar dat is wat anders dan een wet op migranten. De wetgeving inzake nationaliteit en naamgeving is

nog altijd een zaak van Justitie. Dat is zo gebleven, ook al omdat er juridische gevolgen aan vastzitten. Maar eens dat je Belg geworden bent, kom je weer bij Binnenlandse Zaken terecht.

B : En de Dienst Vreemdelingen, waar zit die ?

L. T. : Die dienst zit operationeel bij mij, krijgt zijn instructies en orders van mij, maar wordt nog altijd benoemd en betaald door Justitie.

B : Schept dat geen problemen ?

L. T. : Tot op heden geeft dat geen enkel probleem. Wel hebben we ons voorgenomen om na een jaar te kijken hoe het functioneert. Ik denk wel dat de Dienst Vreemdelingenzaken op termijn helemaal overgeheveld moet worden naar Binnenlandse Zaken, vanuit het perspectief van wat ik daarnet heb verteld. Je kan dat wel snel beslissen, maar je moet toch voorzichtig omspringen met het personeel dat nu in het kader van Justitie zit en daar zijn bevorderingen krijgt.

B : Er valt ons op dat er inzake migrantenbeleid een grote versnippering is : sommige elementen horen tot het nationale -, andere dan weer tot het gemeenschapsniveau. Hoe kan je op die manier een goed beleid voeren ?

L. T. : De eerste minister brengt een comité bijeen waarin de verschillende beleidsniveaus of regeringen samenkomen. Nu, ofwel heb je een monolithische centrale staat waarbinnen één persoon het allemaal beslist, ofwel heb je een democratie zoals bij ons en draag je daar de gevolgen van. En wat is doorzichtigheid wanneer je wel weet wie beslist en wie je kunt aanspreken, maar wanneer je hem niet 'mag' aanspreken ? Bij ons is het ook nog even

wennen omdat er een aantal dingen nieuw zijn, maar zoveel verschil met een land als Duitsland is er niet. Dat is één, ten tweede had je voor de gemeenschappen er waren in België een Minister van Arbeid en Tewerkstelling die arbeidskaarten gaf, een Minister van Justitie die een vreemdelingenbeleid moest voeren en een Minister van Binnenlandse Zaken die de politie moest instructies geven over wat er met de vreemdelingen diende te gebeuren. Het is vandaag niet meer of minder versnipperd dan vroeger. We leven nu eenmaal in een land waarin men wil dat er gedecentraliseerd wordt. De vraag is of je hierbij tot een minimum aan coördinatie kan komen, en ik denk dat dit het geval is. Kijk wat er gebeurt rond de tewerkstelling van illegalen : de coördinatie verloopt zo goed dat de Belgen beginnen te protesteren dat er niet te hard van stapel mag worden gelopen bij het uitwijzen van illegalen....

B : Welke rol speelt u in de Interministeriële Conferentie voor het Migrantbeleid ? Speelt u de rol die u wenst te spelen ?

L. T. : Ik probeer al sinds het begin van de regering, en zeker sedert 15 juli, sinds ik de bevoegdheid voor vreemdelingen heb, duidelijk te maken dat ik géén migrantenpolitiek voer, zeker niet als Minister van Vreemdelingenzaken. Ik ben bij de migrantenproblematiek betrokken als Minister van Ambtenarenzaken, in de mate dat er bijvoorbeeld bepaalde schikkingen moeten getroffen worden om niet-Belgen contractueel aan te werven in het openbaar ambt. Voor de rest voer ik een beleid over wie we toelaten, wie we een verblijfsvergunning geven, wie een visum, wie we uitwijzen, enz.. Maar de migrant is iemand die een ver-

blijfsvergunning heeft en die hier legaal verblijft. Ik zie mijn rol als degene die ervoor moet zorgen dat je zonder kopbreken voor de migrant kunt zorgen. Want ik beweer dat je met een situatie van talloze illegalen geen goede migrantenpolitiek kunt voeren; je moet juist een beleid voeren voor degenen die hier legaal verblijven en die je een kans op een menswaardig bestaan wil geven. Ik wil dat de overheid zegt: "ik laat zoveel arbeidskrachten toe". Uiteraard laat ik ook hun families toe, dat is toch maar menselijk. Maar mijn beslissing wordt volkomen loos en zinloos indien er bijvoorbeeld in de plaats van de duizend die worden toegelaten, vijfduizend binnenkomen. Men gaat zich niet behoorlijk kunnen bezighouden met kansen te verschaffen aan die duizend, vandaar dat ik moet maken dat die vierduizend ofwel niet binnenkomen, ofwel terug buitengaan, anders spreken we niet over beleid.

B : Maar waarom maakt u de koppeling "legale - illegale" ? Migranten die hier legaal zijn, hebben toch niks te maken met degenen die illegaal het land binnenkomen ?

L.T. : Of je dat nu wil of niet, rechtstreeks of onrechtstreeks is er wel een verband. Neem nu een Marokkaanse of Turkse familie die legaal in België is. Die kunnen onder druk komen te staan van hun familie of burens in Marokko of Turkije, van mensen die willen meekomen. Ik probeer dat menselijk te bekijken, maar het is wel een aanknopingspunt met de illegaliteit. Een tweede aanknopingspunt is dat men de gezinshereniging zeer breed probeert te interpreteren, wat ook begrijpelijk is, maar dat is niet het voornaamste. De voornaamste reden is de publieke opinie die totaal ten onrechte de koppeling maakt - en ik haast me om te onderstrepen dat het ten onrechte gebeurt, maar het feit dat ze dat doet is een objectief gegeven -. Je hebt als Maghrebijn of als Turk niets te maken met al die Roemenen die nu ons land overspoelen, maar in Molenbeek of Schaerbeek scharen ze

iedereen toch maar over dezelfde kam. Wat die Roemenen betreft, daar staat zelfs het Vlaams Blok voor een probleem; ik vergeet nooit van hen dat onder hun neus te duwen. Zij zeggen immers dat we alleen maar de niet-Europese vreemdelingen moeten buitenzetten, dus mogen wij al die Roemenen naar hen dragen ? In een polemiek of debat is dat mooi, maar intussen halen we toch maar een menselijke tragedie binnen die we niet kunnen toelaten omdat ze met zovelen binnenstromen, en omdat die illegaliteit een hypothec is op de gehele migrantenpolitiek. Het is mijn taak - en het is niet de plezierigste, dat moet ik eerlijk zeggen - de plaag van de illegaliteit in te dijen. Ik praat niet van oplossen, want dat kunnen we toch niet.

B : Mensen die in het kader van gezinshereniging komen, bevinden zich gedurende een periode van twee jaar in een labiele toestand : ze krijgen een voorlopige verblijfsvergunning (15Bis), maar door het lange onderzoek kunnen ze hun kinderen niet inschrijven op school, kunnen ze niet werken of slechts een beperkte arbeidskaart krijgen, zich niet bij het ziekenfonds inschrijven, enz. Wat gaat u daaraan doen ? Is er daarvoor een wetswijziging in de maak ?

L.T. : Het antwoord daarop is eenvoudig, maar niet direct hoopvol. Het enige goede antwoord is dat je die periode van twee jaar sterk moet verkorten. Daarvoor kan je twee dingen doen : de Dienst Vreemdelingen versterken, zodat er binnen de zes maanden een beslissing kan worden genomen, ofwel het werk verminderen. Indien je de

dienst wil versterken, betekent dit een verhoging van de middelen, van het personeel, van de apparatuur en van wat weet ik al niet meer. Op de duur werkt er evenveel volk bij de Dienst Vreemdelingenzaken als er legale mensen in het land verblijven. Dat gaat dus niet. Bijgevolg moeten we zorgen dat de procedures veel krachtiger zijn, dat ze minder werk krijgen. Dat is de zin van de nieuwe wet over vreemdelingenzaken, die nu bij de Raad van State zit, en waartegen nogal geprotesteerd wordt onder andere door de Liga voor de Mensenrechten. Maar ik ben niet zinnens om daarvan af te stappen, want wat stel ik vast ? Van de tien asielaanvragen worden er uiteindelijk na het advies van de Beroepscommissie, van de Raad van State, van de secretaris-generaal van de Dienst Vreemdelingenzaken, soms na vier jaar, negen van de tien afgewezen. Er kan nog één te goeder trouw zijn, maar acht van de tien misbruiken de procedure. Indien ik die acht eruit kan krijgen, dan kan de Dienst Vreemdelingen veel vlugger zijn advies geven en verdergaan, en heeft de Dienst de tijd om zich bezig te houden met de gezinsherenigingen met de visa.

B : Over de visa die je in Marokko, in Rabat, moet aanvragen bij de Belgische ambassade, doen er heel wat verhalen de ronde. Zo zou er officieel een 'ontmoedigingspolitiek' gevoerd worden, maar er wordt ook verteld dat je wel een visum kunt krijgen als je voldoende geld op tafel legt...

L.T. : Indien je daar ook maar het minste bewijs van hebt, dan moet je dat aan mij overmaken. Ik wil je daarmee niet uitdagen omdat ik je niet geloof, integendeel. Iedereen weet, want het is ook in de pers verschenen, dat Buitenlandse Zaken in een periode van goed 4 à 5 maanden al 3 diplomaten heeft gesanctioneerd wegens het gecorrumpereerd uitreiken van visa. Voor die aanduidingen hoeft je zelfs je naam niet te geven, want het Hoog Comité van Toezicht functioneert ook op anonieme klachten.

B : In verband met die visa is er nog een andere vraag : aan welke formaliteiten moet er precies worden voldaan om een visum te krijgen, en hoeveel bedraagt de som die je zogenaamd nodig hebt om hier 3 maanden door te brengen ? Want ook over de willekeur hierbij hoor je veel verhalen.

L.T. : Dat weet ik niet uit het hoofd. Ik denk wel dat de Centrale Dienst van Buitenlandse Zaken hierover vast en zeker instructies heeft gegeven. Het kan niet dat een loketbediende 'à la tête du client' dat allemaal zelf bepaalt. Dat er verhalen zijn, verbaast me niets, maar je moet er wel mee oppassen. Ik weet dat er een paar jaren geleden op grote schaal in Marokko met visa is gefraudeerd, waarvan een hoop Marokkaanse mensen het slachtoffer zijn geweest. Maar ik ben er ook vast van overtuigd dat er mensen zijn die een visum krijgen op een volkomen eerlijke manier wat de ambassade betreft, en het dan te gelde maken.

B : Nog een ander probleem is de harmonisatie van de arbeidskaarten en het verblijf in België. Soms heeft een migrant een verblijfsvergunning, maar mag hij niet werken; soms is het ook omgekeerd.... Creëert men zo geen illegalen ?

L.T. : We proberen een zo goed mogelijk akkoord te sluiten en een goede samenwerking op te zetten met het Vlaamse, het Brusselse en het Waalse gewest. Dat lukt echter niet altijd omdat geen twee situaties gelijk zijn. Bijgevolg is het moeilijk om algemene regels te maken die zomaar toepasbaar zijn.

B : Kan u ook uw uitwijzingsbeleid even toelichten ?

L.T. : Wel, ik wijs uit wie illegaal is. Ik wil ook zoveel mogelijk voorkomen dat men komt zonder visum, door een zeker afschrikkingseffect te creëren door consequent uit te wijzen wie hier niet hoort. Daarbij stel ik mij niet tevreden met zomaar een uitwijzingsbevel, maar wens ik nog na te gaan of men dat effectief uitvoert.

B : Illegalen zullen daarom ook langer in de gevangenis gehouden worden : in de plaats van één maand worden het twee maanden....

L.T. : Wat is het probleem ? Dat als de

wet goedgekeurd wordt in de Kamer men iemand gedurende twee maanden kan opsluiten ? Ons probleem met bijvoorbeeld de Roemenen, is dat de papieren die we aanvragen bij de Roemeense ambassade, dikwijls pas de 33e dag toekomen; dan hebben we de betrokkene juist twee dagen ervoor moeten laten gaan omdat de wet ons nu niet toestaat om iemand langer dan 31 dagen vast te houden. Die mogelijkheid wil ik op twee maanden brengen. Daarbij mag hij elke dag vertrekken : hij is geen gevangene. Eigenlijk sluiten we hem maar op in de gevangenis omdat hij zelf niet weg wil.

B : Zo komen we bij de veroordeelden, bij de uitwijzing van hen die hier een straf van meer dan drie jaar hebben uitgezeten, maar nog geen tien jaar in België verblijven. Is dat dan geen dubbele straf ?

L.T. : Ik ga ervan uit dat wanneer je hier in België geboren bent en je bent hier intussen altijd geweest, dat ik je moeilijk omwille van je nationaliteit kan uitwijzen naar een land waar je nog nooit bent geweest. Maar ik heb hier het geval van een Marokkaan die, om aan zijn straf te ontsnappen, zeven jaar naar Spanje is geweest. Zo iemand geeft toch aan dat hij niet aan het Belgische grondgebied houdt, welnu die wijs ik uit.

B : Hoe staat het met uw preventiebeleid ? Heeft bijvoorbeeld het feit dat je nu rijkswachters te paard ziet in Brussel, de gewenste resultaten ?

L.T. : Ik praat daar niet graag over omdat ik vind dat je het noodlot niet moet tarten. Dat we in maart jl. niets hebben meegemaakt is niet het gevolg van mijn rijkswachters te paard, maar misschien wel van het feit dat er een akkoord is tussen de verschillende politiediensten, en dat er nu zeer snel opgetreden wordt. Ook stel ik vast dat de rijkswacht nu systematisch de scholen afaat en dat schijnt goed te gaan; men ziet de rijkswacht niet meer als degene die geacht wordt op de migranten te kloppen. Ook de gemeentelijke politie heeft inspanningen gedaan om dichterbij de problemen te komen. Of altijd alle pogingen goed zijn, en of het allemaal goed gecordineerd is, weet ik niet, maar het werpt toch zijn vruchten af. Ik denk ten andere dat er maar één goede oplossing voor dat hele pro-

bleem is : dat we een economische 'boom' krijgen waarbij je al die jongeren aan het werk krijgt en dat ze goed hun brood verdienen.

B : Moet er bij de rijkswachters nog niet het een en ander gebeuren, in hun opleiding bijvoorbeeld ?

L.T. : Ja, en dat zal gebeuren. Maar ik doe een oproep - ik heb die ook al publiek gedaan - naar de migrantenjongeren van de derde generatie, van welke afkomst ook, en ook naar degenen die nu de Belgische nationaliteit zullen krijgen, dat ze kandidaat zouden zijn voor de rijkswacht en voor de gemeentelijke politie. Ik dring daar zeer sterk op aan, want dit is de beste methode. Ook gaan we een migrantencel en migrantenconsulenten bij de rijkswacht aanwerven. We gaan stapje voor stapje vooruit, en ik heb de indruk dat we het laatste jaar even snel gaan als de problemen.

B : Nog een laatste vraag : hoever staat het met de toegang tot het openbaar ambt voor migranten ?

L.T. : Hiervoor moet je de grondwet wijzigen en dat artikel is niet eens voor herziening vatbaar, dus het parlement kan dat artikel niet wijzigen. De toegang wordt nu toch ook vergemakkelijkt door de versoepeling van de nationaliteitswetgeving. Ik vind dat als je absoluut wil werken voor de Belgische staat, en je wil vastbenoemd worden voor het leven, waarom dat je dan geen Belg zou worden. Contractuelen kunnen wel aangeworven worden, daarvoor hoeft je geen Belgische nationaliteit te hebben, dat is geregeld.

**Eliane Peytier
Mohamed Chakkar**

Beleid

WELKOM OP SCHOOL ?

Witte scholen weigeren migrantenkinderen toegang

Het V.C.I.M. formuleerde voor de adviescommissie die voor het migrantenbeleid van de Vlaamse Onderwijsraad (V.L.O.R.) bevoegd is, de Commissie Onderwijs Migranten (C.O.M.), begin november een klaar en duidelijk standpunt over de etnische segregatie in het onderwijs. We houden u, lezer, op de hoogte van de standpunten die de andere leden van de C.O.M. innemen, en wat er verder gebeurt. A suivre...

Etnische segregatie staat haaks op integratie

Degelijk onderwijs houdt rekening met alle leerlingen. Alle kinderen moeten toegang krijgen tot het onderwijs. In een democratische rechtsstaat kan het niet dat de onderwijsverhouding en de inrichtende machten discriminatie en racisme zowel op het vlak van de toegang tot de scholen als op het vlak van discriminatie binnen de schoolmuren tolereren.

Etnische segregatie is nadelig zowel voor migranten-als voor Vlaamse leerlingen.

Voor leerlingen uit etnische minderheidsgroepen betekent het daling van het prestatieniveau, te weinig contact met het Nederlands, achterstand, onvoldoende interactie met Vlaamse leerlingen, en onvoldoende voorbereiding op de multi-etnische maatschappij. Voor Vlaamse leerlingen betekent etnische segregatie onvoldoende interactie met leerlingen uit etnische minderheidsgroepen, en onvoldoende voorbereiding op de multi-etnische maatschappij.

Etnische segregatie aan de basis van de maatschappij legt een zware hypotheek op de toekomstige integratie. In het onderwijs, maar ook later, blijken migrantenleerlingen de sociale vaardigheden te missen om te participeren aan het maatschappelijke leven, waardoor ze onder andere eerder werkloos worden. Vlaamse leerlingen worden niet voorbereid om met etniciteit om te gaan.

Huidige situatie

'Witte', elitaire scholen - zelfs in 'zwarte' buurten - blijven migranten-

kinderen de toegang weigeren, sturen ze door naar scholen van andere netten of draineren ze naar onderwijsvormen en studierichtingen binnen de eigen onderwijsinstelling, soms in een afzonderlijke vestiging, waar ze dan oververtegenwoordigd zijn. Het gevolg daarvan is dat migrantenleerlingen onderwijsvormen en studierichtingen volgen in functie van hun etnisch-culturele herkomst en niet in functie van hun mogelijkheden.

Andere 'witte' scholen laten een beperkt aantal migrantenleerlingen toe, maar die worden er vaak gemarginaliseerd. Scholen evolueren naar 'concentratiescholen'.

In alle netten bestaan er scholen die selectiecriteria hanteren voor migrantenkinderen.

Heel wat 'geselecteerde' migrantenleerlingen worden cultureel gemarginaliseerd en gediscrimineerd en zijn het slachtoffer van discriminatie en racisme eens ze toegelaten zijn op een 'witte' school.

Deconcentratie en onderwijsbeleid

Veel waarnemers en deskundigen op het vlak van het onderwijsbeleid zijn ervan overtuigd dat deconcentratie niet kan gerealiseerd worden met een eenvoudige verklaring dat er "met andere onderwijsinstellingen zal samengewerkt worden met de bedoeling een meer gelijkmatige spreiding en doorstroming van de doelgroep leerlingen na te streven."

Ondanks het feit dat het geïntegreerde onderwijsbeleid voor migrantenleerlingen op 1 september 1991 van start ging, blijven sommige directies en leerkrachten discriminerend en soms zelfs

racistisch optreden. Als de etnische segregatie en discriminatie in het onderwijs niet aangepakt worden, is de kans groot dat de onderwijsmaatregelen ten voordele van migrantenleerlingen niet het beoogde effect zullen hebben.

Om discriminatie en racisme in het onderwijs daadwerkelijk aan te pakken, moeten er concrete werkinstrumenten voorhanden zijn.

Om een einde te maken aan de discriminatie in het onderwijs zowel op het vlak van toegang tot de scholen, als op het vlak van discriminatie binnen de schoolmuren, is het V.C.I.M. van oordeel dat een non-discriminatiepact en een non-discriminatiecode bruikbare instrumenten zijn.

Pact en code zijn uiteraard niet de enige middelen om het racisme te bestrijden. Onontbeerlijk zijn ook een degelijke wet op het racisme, een goed uitgebouwd onderwijsvoorrangsbeleid voor het volledige onderwijs, reële kansen op tewerkstelling voor afgestudeerde migrantenjongeren

Non-discriminatiepact

Een non-discriminatiepact omvat een aantal bepalingen en afspraken betreffende het toelatingsbeleid, het uitwerken van een non-discriminatiecode en het aanduiden van een of meerdere verantwoordelijken - bv. ombudsman - die toezien op de toepassing van pact en code en die over voldoende armslag beschikken om gevallen van discriminatie en racisme adequaat en bij hoogdringendheid te kunnen behandelen.

Het non-discriminatiepact wordt afgesloten door gemandateerde vertegenwoordigers van de verschillende onderwijsnetten die hiermee hun vaste verbintenis tot uitdrukking brengen om een einde te stellen aan etnische segregatie en discriminatie in het onderwijs.

Het initiatief tot het bijeenbrengen van de gemandateerde vertegenwoordigers kan het best genomen worden door de V.L.O.R., die daarvoor een werkgroep opricht. Deze werkgroep heeft de opdracht een ontwerp van non-discriminatiepact te maken.

Aan deze werkgroep kunnen geïnteresseerde en deskundige leden van de C.O.M. deelnemen.

Om een maximale steun vanuit de publieke opinie te verzekeren dient de ontwerp tekst voor het non-discriminatiepact besproken te worden in de C.O.M.

Non-discriminatiecode

Een non-discriminatiecode bevat een aantal bepalingen die discriminatie en racisme binnen iedere school kunnen tegengaan en bevat tevens een aantal aanbevelingen om de school in een multi-etnisch en anti-racistisch perspectief te plaatsen.

Deze non-discriminatiecode zou op iedere school in Vlaanderen van kracht moeten worden en iedere leerling en leerkracht zou zich op deze code moeten kunnen beroepen.

De verschillende netten kunnen zich in de tekst van het non-discriminatiepact principieel akkoord verklaren met het uitwerken van een non-discriminatiecode.

De opdracht om een model van code te ontwerpen voor de drie netten kan worden aan bovenvermelde op te richten werkgroep binnen de V.L.O.R.

Pact en code : niet vrijblijvend

Opdat pact en code geen dode letter zouden blijven is het nodig dat :

- discriminerende en racistische praktijken, zowel bij de toegang tot de scholen als binnen de schoolmuren, voldoende duidelijk omschreven worden;

- er een duidelijke verhaalprocedure is voor de slachtoffers;

- de inhoud van pact en code en de klachtenprocedure ruim bekend dient te worden worden en gemakkelijk toegankelijk is;

- de verantwoordelijke om het jaar een rapport opstelt over de toepassing van het pact en de code. Dit verslag kan ondermeer omvatten: initiatieven die worden genomen om de inhoud van het pact en de code bekend te maken, ervaringen met de toepassing ervan, eventuele klachten en de behandeling ervan ...

- dit rapport in de C.O.M. wordt besproken, waar de leden dan aanbevelingen kunnen formuleren. Het rapport dient ook voor advies voorgelegd te worden aan het nieuwe Centrum voor Etnische Gelijkheid.

Tot slot benadrukt het V.C.I.M. dat het succes van een vernieuwd onderwijsbeleid voor migranten ook in grote mate afhangt van het vertrouwen dat migrantenouders stellen in het onderwijs. Zij moeten evenwel de zekerheid hebben dat de onderwijsverantwoordelijken alles in het werk zullen stellen om een einde te maken aan de etnische segregatie en de discriminatie in het onderwijs.

Het is daarom van groot belang dat pact en code de openlijke steun krijgen van de verantwoordelijken voor het onderwijsbeleid en van alle schoolnetten.

Realisatie van pact en code

De realisatie van een non-discriminatiepact en een non-discriminatiecode zouden betekenen dat het onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap en de inrichtende machten van de verschillende netten krachtig stelling nemen voor gelijke kansen en tegen discriminatie en racisme; dat schoolteams en leerkrachten die hun onderwijs in multi-etnisch perspectief willen plaatsen, doeltreffende instrumenten worden aangereikt om discriminatie en racisme tegen te gaan; en dat scholen minder kansen bieden om een voedingsbodempotentialiteit te zijn voor discriminerend en racistisch gedrag.

Met een dergelijke primeur in Europees verband kunnen het Vlaams onderwijsbeleid en de inrichtende machten van de verschillende onderwijsnetten meer dan fier zijn.

Marc Laquière

De integrale tekst van dit standpunt kan aangevraagd worden op het VCIM.

Voor meer lectuur verwijzen we naar : Marc Laquière, Welkom op school ? Witte scholen weigeren migrantenleerlingen toegang. In : Samenwijs, oktober 1992, p.78-80.

Voorgesteld

Mala Ibrahim, multicultureel huis

In september 1992 werd het multiculturele centrum Mala Ibrahim (Mala : Koerdisch voor huis, en Abraham : stamvader van vele monotheïstische godsdiensten) geopend. Dit centrum ontstond op initiatief van de Leuvense jezuïet Paul De Greef in een leegstaand pand van de jezuïetenorde aan het Damiaanplein, hartje Leuven.

Pater De Greef, de initiatiefnemer, vertelt het verhaal :

Dat dit huis deze bestemming kreeg, groeide eerder toevallig. Als directeur van een school kwam pater De Greef in contact met de noden en behoeften van enkele Koerdische families. Toen hij later ook contact kreeg met onder andere de Marokkaanse gemeenschap in Leuven en de vzw TINT, die allemaal nood aan eigen ruimte hadden, groeide het idee voor een multicultureel centrum in het leegstaande pand aan het Damiaanplein.

Nu huizen in Mala Ibrahim naast vzw TINT (Trefpunt INtegratie) twee Koerdische organisaties (de Koerdisch-Belgische Stichting Vlaanderen en Koerdische Solidariteit), de moskee, de Wereldwerkplaats (een pedagogisch-didactisch derde-wereldproject voor kleuters en eerste graad lager onderwijs), MAJA (Marokkaanse Jongeren Associatie), Scholen zonder Racisme en Studenten tegen Racisme, en VFIK-asielzoekers (een project van OCMW-Leuven en vzw TINT). Daarnaast zijn er vergaderruimten te huur voor organisaties en initiatieven die te maken hebben met vluchtelingen, migranten of Derde Wereld.

In het huis wordt nog volop geboord en getimmerd : aanpassings- en opknapwerk gebeurt er door twee groepen van het tewerkstellingsproject Wonen en Werken (Vierde Wereld, migranten en anderstaligen). Zo krijgt ook de kelder een belangrijke functie : daar komt een echte multiculturele ontmoetingsplaats, een soort cafetaria, die voor iedereen toegankelijk moet zijn. En optermijn is het de bedoeling dat er in het huis ook een bibliotheek komt met literatuur en informatie van en over de islamwereld en de Koerden, opdat kinderen hun herkomstcultuur kunnen leren kennen en begrijpen.

Een bewoner : vzw TINT

In Mala Ibrahim sprak Bareel met enkele medewerkers van één van de residerende organisaties. Patrick Wauters, Ingrid Stouffs, Stien Claus en Hamid Abroudi situeerden TINT en zijn werking : Het huidige TINT ontstond in 1981 als een werkgroep van buurthuis 't Lampeke, het Centrum voor Maatschappelijk Welzijn en enkele derde-wereldgroepen, met de bedoeling 'iets' voor migranten te doen. De eigenlijke werking startte in 1985-86 met enkele BTK-projecten en heette toen 'Vreemdelingenwerking Leuven'. De naam TINT 'Trefpunt INtegratie' is er vanaf 1988.

Met de start van de VFIA-projecten in mei '90 kreeg TINT een meer permanente werking. In april '92 werd die werking uitgebreid met VFIK-projecten; sinds november '92 zijn er nog uitsluitend VFIK-projecten. In de nabije toekomst wil TINT een erkenning als lokaal integratiecentrum aanvragen.

De huidige werking omvat verschillende projecten. Naast de jongerenwerking met een luik cultuur en een luik sport, de dienstverlening, de migrantenmeisjes- (juni '92) en vrouwenwerking, en de meer occasionele sensibiliserings- en anti-racismeactiviteiten, is TINT al geruime tijd bezig met het uitwerken van een ontmoetingscentrum voor alle migranten uit het Leuvense. Vroegere, al meer concrete plannen voor een ontmoetingscentrum in een oude opslagruimte van de stad, in de Ridderstraat, werden doorkruist door de algemene sfeer na de wetgevende verkiezingen van 24 november '91. Nadat, even later, pater De Greef zijn initiatief lanceerde, besloot TINT dan hieraan actief mee te werken en de

uitbouw van het centrum mee op te nemen. Ze stellen er trouwens een halftijdse kracht voor vrij.

Maar TINT heeft nog meer projecten in samenwerkingsverbanden met andere organisaties. Zo is er het al genoemde VFIK-project asielzoekers van het OCMW, zijn er de taallessen van het Educatief Centrum (basiseducatie), is er het VFIK-project schoolwerking in Kessel-lo met taalstimulering en naschoolse begeleiding in drie Leuvense buurten, en is er het tewerkstellingsproject samen met Wonen en Werken.

TINT nam ook het initiatief voor twee overlegstructuren. Forum Asielzoekers brengt op Leuvense vlak alle organisaties en diensten samen die met en voor asielzoekers werken, om de coördinatie tussen de verschillende diensten en zo de dienstverlening van die diensten te verbeteren. En het Leuvense Taalplatform brengt alle organisatoren van cursussen Nederlands Tweede Taal (NT2) samen om gezamenlijk afspraken rond methode en doelgroepafbakening te maken.

Frieda Bex

vzw TINT
Mala Ibrahim
P. Damiaanplein 10
3000 Leuven

Dossier kansarmoedebeleid

Het armoedebeleid in België en Vlaanderen

Een armoedebeleid (of een armenbeleid) wordt pas dan overwogen wanneer armoede maatschappelijk erkend wordt als een sociale (wan-)toestand. Met andere woorden : een betekenisvol deel van de bevolking moet ervan overtuigd zijn dat de discrepantie tussen werkelijkheid en wenselijkheid een onwenselijke en (dus) te bestrijden zaak is.

In de jaren zestig nam de kloof tussen werkelijkheid en wenselijkheid voor het eerst onwenselijke proporties aan, omdat de verwachtingen sneller stegen dan de feitelijke welvaartspositie (Vranken, 1977, 1987). Tot dat verwachtingspatroon behoorde de euforie van de "golden sixties" : een patroon van geloof in de gestadige groei van de produktie en "dus" van de werkgelegenheid, het inkomen, de sociale zekerheid, de consumptiemogelijkheden. Dit geloof ontleende zijn kracht daaraan dat werkelijkheid en verwachtingen ten dele samenvielen. Het merendeel van de bevolking plukte dagelijks de vruchten van de welvaartsboom. De herontdekking van de armoede maakte deel uit van een ruimere kritiek op deze welvaartsstaat, op de negatieve gevolgen van de economische groei voor het milieu, op de vervreemdende effecten van de steeds dwingendere produktieritmes en van de steeds unidimensionelere consumptiepatronen (zie ondermeer Deleeck, 1972).

In de jaren tachtig werd deze "moderne" armoede tot "nieuwe" armoede vertaald. Dit gebeurde nog altijd tegen de achtergrond van de welvaartsideologie, die in een weliswaar getemperde vorm aanwezig bleef. Alleen was het nu zo dat de feitelijke werkelijkheid steeds verder wegzakte tegenover die wenselijkheid. De zichtbaarheid van de armoede vergrootte, vooral omdat ze in haar eigentijdse vorm - werkloosheid - doordrong tot maatschappelijke lagen en groeperingen die tot dan verre van deze dreiging hadden geleefd. Ze klopte als het ware op het raam van de knusse huiskamers van de middenklasse. Problemen van overcreditering is dat andere middenklassekleed waaronder armoede zich in beter begoede milieus aandiende. De voedingsbodem voor de maatschappelijke bewustwording was

dus veel gunstiger dan twintig jaar voordien : degenen die bedreigd werden namen in de maatschappij en haar besluitvorming een veel centralere plaats in.

De "moderne" armoede

Na de Tweede Wereldoorlog worden wel regelmatig sociale problemen aangesneden, zoals dat van de krotwoningen, maar armoede wordt nooit geïdentificeerd als zelfstandige sociale werkelijkheid. Het eerste publieke teken van belangstelling voor armoede duikt op in 1958, midden van de euforie van de Wereldtentoonstelling. Abbé Froidure schat het aantal armen in België op 900.000, waarbij hij het na-

tionaal minimumloon per maand als armoedegrens gebruikt.

Op de politieke agenda

Na Froidures steen in de kikkerpoel wordt het (weer) relatief stil, tot 1965. Dan komt de problematiek van de armoede voor het eerst op een partijpolitieke agenda terecht. Het 20e Nationaal Congres van de C.V.P. stelt dat ook de "vergetenen", dat zijn de personen die om een of andere reden buiten het toepassingsgebied van de bestaande stelsels van sociale zekerheid vallen, recht hebben op een waardig bestaan. De eis voor "sociale bijstandstoelage" wordt opgenomen in het kiesplatform voor de parlementsverkiezingen. In de regeringsverklaring van de regering-

Dossier kansarmoedebeloid

Van den Boeynants-Declercq wordt het belangrijk geacht om "de bestaansvoorwaarden van de nederigsten en van de meest benadeelden van onze burgers (te) verbeteren".

Regeerakkoord

In 1968 vermeldt het regeerakkoord tussen CVP-PSC en PSB-BSP "één voorrang: de minstbegunstigden. Voor allen, het recht op een sociaal minimum". Dat leidt naar een wetsvoorstel vanuit de oppositie (van de liberaal Gillet) en naar een wetsvoorstel van De Paepe, C.V.P.-minister van Sociale Voorzorg. De eerste maatregelen met het oog op de bestrijding van de armoede neemt de regering Eyskens-Merlot (I) in 1969: het "gewaarborgd inkomen voor bejaarden" (GIB) en de minimumuitkeringen voor gehandicapten worden ingesteld.

Cijfers

In 1972 verschijnt in artikel- en boekvorm een berekende schatting van het totale aantal armen in België door de "Werkgroep Alternatieve Economie". Deze schatting circuleerde al enige tijd onder vorm van een gestencilpamflet (Vranken, 1972). Het percentage van 14,5 % armen zal in de volgende jaren als norm in de wetenschappelijke, publieke en politieke discussie worden gehanteerd.

Wettelijk recht

Het "Recht op een Bestaansminimum" wordt in 1974 bij wet ingesteld; het moet de sluitsteen vormen van het stelsel van sociale zekerheid en bevindt zich dus - zoals dat voor een sluitsteen hoort - buiten dit stelsel. Beheer en uitbetaling worden toevertrouwd aan de Commissie voor Openbare Onderstand (C.O.O.), die twee jaar later vervangen worden door Openbare Centra voor Maatschappelijke Welzijn (O.C.M.W.).

Tanende belangstelling

Gedurende de tweede helft van de jaren zeventig is er enige terugval in de publieke belangstelling voor de armoede, hoewel tegelijkertijd onze kennis ervan verbetert. In 1976 worden

voor het eerst op een systematische wijze gegevens verzameld door het Centrum voor Sociaal Beleid van de Universiteit Antwerpen. Het eerste Europese armoedeprogramma van de Europese Commissie begint ook in deze periode (Janssens & Vranken, 1981).

Beleidsmatig gebeurt na 1974 niet veel, behalve de regelmatige verhoging van de bedragen van de minimuminkomens.

De "nieuwe" armoede

Economische crisis en crisisbeleid doen na 1981 de belangstelling voor de armoede weer in een stroomversnelling terechtkomen, waarbij de aandacht vooral gaat naar de "nieuwe" armoede en naar verarmingsprocessen. Met "nieuwe armoede" wordt bedoeld "een vorm van armoede die ontstaat en/of toeneemt in tijden van economische recessie. Ze treft bevolkingsgroepen die voor de economische crisis geen armoede kenden, maar die als gevolg van een bepaalde tegenslag, die samenhangt met de economische omstandigheden en het beleid terzake, een armoedesituatie ervaren" (Vander-gucht, 1986: 102, 120). Als "nieuwe armen" worden dan meestal aangeduid: alleenstaande vrouwen (met kinderen) die in een onzekere beroepsituatie verkeren, werklozen die verschillende handicaps cumuleren, mensen met een overmaat aan achterstallige betalingen, gezinnen die op één inkomen moeten terugvallen.

Lancering van een nieuw begrip

Het begrip "nieuwe armoede" wordt in België gelanceerd door de socialistische oppositie. In 1985 publiceert het SEV een "Dossier Nieuwe Armoede", in 1986 een herwerkte versie "Toenemende armoede". De term "nieuwe armoede" slaat vrij snel aan zowel bij organisaties uit de welzijnssector als bij de media. Zelfs de regeringspartijen nemen hem over, zoals blijkt uit een uiteenzetting die mevrouw Smet, Staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie, houdt voor de Kamercommissie Armoede.

Beleid

Aan die Staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie wordt in de regering-Martens VII uitdrukkelijk de aandacht voor de bestrijding van de armoede toevertrouwd. Ze stelt op 2 oktober 1986 een "Interdepartementale Werkgroep voor de beveiliging van de bestaanszekerheid van de minstbedeelden" in, die in 1987 en 1989 verslag uitbrengt. Op 4 mei 1990 krijgt de werkgroep een vast statuut: op die dag wordt de Interdepartementale Commissie voor de Armoedebestrijding geïnstalleerd.

Ook op niveau van de Vlaamse Gemeenschapsregering ligt de problematiek van de "nieuwe armoede" aan de basis van verschillende initiatieven. We vermelden de adviesvraag van mevrouw Steyaert, Gemeenschapsminister van Gezin en Welzijnzorg, aan de Sociaal-Economische Raad voor Vlaanderen (SERV, 1987).

Vierde-Wereldbeweging

Vermeldenswaard is wel dat pas in de context van deze "nieuwe armoede" de Vierde-Wereldbeweging in Vlaanderen van de grond komt. Ook ontstaat de "Beweging voor Mensen met een Laag Inkomen en Kinderen". Minder verrassend wellicht, gegeven de stand van de publieke cultuur, is dat een aantal liefdadige hulpvormen die men voor altijd verdwenen achtte, weer succes kennen: de "Voedselbanken" en de "Restaurants du Coeur". De Adventsactie van Welzijnzorg probeert nochtans al van in de jaren zeventig de aandacht te vestigen op het structurele karakter van de armoede en op ieders verantwoordelijkheid in de oplossing ervan.

Nieuwe cijfers

Binnen deze conjunctuur van wetenschappelijk erkenning en maatschappelijke aanvaarding van de toenemende armoede roepen de resultaten van een nieuw onderzoek van het Centrum voor Sociaal Beleid (Deleecq e.a., 1986) gevoelens van ongeloof en zelfs van verontwaardiging op. Het aantal armen is volgens dit onderzoek niet ge-

Dossier kansarmoedebeloid

stegen; sinds 1976 is er zelfs een vrij forse daling van 23,6 % naar 21 % (volgens de 100 %-grens) en van 8 % naar 6,1 % (volgens de 75 %-grens)! Het hele maatschappelijke betoog over "nieuwe armoede" komt daarmee op de tocht te staan. De ervaringen die door werkers op plaatselijk vlak werden opgedaan (stijging van het aantal bestaansminimumtrekkers, van het aantal afsluitingen van gas & elektriciteit, van het aantal gevallen van overcreditering) convergeren blijkbaar niet tot betekenisvolle getallen op het vlak van de hele gemeenschap.

Krachtlijnen van het overheidsbeleid tijdens de perioden van "nieuwe" en "moderne" armoede.

1969 - 1976

Met het opstellen van beleidsplannen door officiële instanties wordt in België dus begonnen in 1968. Voor de periode van de "moderne armoede" loopt deze fase ten einde met de goedkeuring van de wet op het O.C.M.W. in 1976. De vraag is natuurlijk of hier van een beleidsplan in strikte zin sprake is; of deze wetten dus méér zijn dan losstaande initiatieven. Achteraf bekeken beantwoordt deze aaneenrijging van wetten in het decennium tussen 1969 en 1976 wel aan zulk sequentieel uitgevoerd beginidee. De oorspronkelijke bedoeling van de instelling van eerste residuele schema's was het complete-

ren van de stelsels van sociale zekerheid en het Gewaarborgd Inkomen voor Bejaarden vormde daarbij een logische eerste stap. Het gaat om het verzekeren van een decent pensioen voor die bejaarden die er, ten gevolge van persoonlijke tegenslag en/of van maatschappelijke omstandigheden, niet in geslaagd waren om voldoende pensioenrechten op te bouwen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat dit Gewaarborgd Inkomen voor Bejaarden in het stelsel voor werknemerspensioenen opgenomen wordt. Tegelijk met de gepensioneerden wordt ook voor de

bereidend werk vanuit particuliere hoek. De "135 voorstellen voor een beleid tegen armoede en bestaansonzekerheid" van de Koning Boudewijnstichting (Lampaert, 1983) vormen een reservoir waaruit ruim geput wordt of waaraan regelmatig gerefereerd wordt. Het verslag van de reeds genoemde Interdepartementale Werkgroep (mevr. Smet) en het advies vanwege de S.E.R.V. aan mevrouw Steyaert zijn daarvan opmerkelijke getuigen. De zes dossiers over "Armoede en Sociale uitsluiting" van de Stichting (Lampaert, 1987), vooral het niet gepubliceerde zesde dossier, leverden de grondstof voor de beleidsnota "Armoedebestrijding" van Minister Lenssens, maar daarmee komen we al in de meest recente fase terecht: die van de "kansarmoede", die bij uitstek in Vlaanderen wordt bestreden.

Het voorbije decennium

Vooraleer we ons even met dit al veelbesproken recente kansarmoedebeloid in Vlaanderen bezig houden, herinneren we aan de ideologische krachtlijnen die we in het armoedebeloid van het voorbije decennium onderkennen (Vranken & Geldof, 1992: 97 - 100). Een: het armoedebeloid tussen 1985 en 1988 werd ook gevoerd om de negatieve weerslag te bestrijden van een aantal andere regeringsmaatregelen (van algemene aard) die armoede produceren. We denken dan bijvoorbeeld aan de uitholling van de sociale zekerheid, vooral, vooral voor de economische zwakkere bevolkingsgroepen. Twee: dit armoedebeloid was onderdeel van een sociaal beleid van het residuele type, wat betekent dat de overheidsmaatregelen op het vlak van onderwijs, gezondheidszorg, huisvesting en inkomensgarantie niet langer als essentiële en blijvende opdrachten van de overheid werden beschouwd. Er zijn aanwijzingen dat deze ontwikkeling gestopt zijn en dat de trend zelfs voorzichtig is omgekeerd. Dit heeft zeker ook te maken met de toch wel andere klemtonen die in de regeerakkoorden-Martens VIII en -Dehaene werden gelegd.

1983: Koning Boudewijnstichting

Voor de bestrijding van de "nieuwe armoede" stelt de overheid meer uitdrukkelijke beleidsplannen op. Daarbij wordt ze geholpen door enig voor-

In Vlaanderen heet "het" kansarmoede

Voor in Vlaanderen is het armoedebeleid sinds enige tijd in een stroomversnelling terechtgekomen. Dit gaat gepaard met een aantal nieuwe klemtonen. Een, er wordt uitdrukkelijker aandacht aan besteed aan de "kansarme bevolkingsgroepen" en dat zowel binnen de bestaande beleidsconstructies als door de ontwikkeling van bijzondere programma's. Daarvoor zijn vooral de samenlevingsconflicten verantwoordelijk, of althans de opkomst van het Vlaams Blok dat zijn succes haalt uit het ongenoegen bij delen van de autochtone bevolking; een ongenoegen dat de aanwezigheid van etnische minderheden als zondebok aanwijst. Twee, de verantwoordelijkheid voor het armoedebeleid wordt meer aan de gemeenschappen overgelaten. Ten derde schuift de Vlaamse Gemeenschap de zorg voor de uitvoering van de programma's meer en meer toe naar lokale partners: gemeentelijke overheden, OCMW's en particuliere organisaties. Het is immers "ter plaatse, in de gemeente, dat men best ziet welke problemen er zijn" (Van de Bossche in De Morgen van 14 juli 1989). De armoede wordt daardoor herleid tot een bij uitstek binnenstedelijk probleem.

Nota "Armoedebestrijding"

Op 5 juli 1989 wordt door de Vlaamse Executieve, op voorstel van de Gemeenschapsminister van Welzijn en Gezin, de al genoemde beleidsnota "Armoedebestrijding" goedgekeurd. In deze beleidsnota worden alle beleidssectoren aangesproken, maar de welzijnssector in het bijzonder. Binnen de welzijnssector moet de nadruk op samenwerking en overleg tussen de verschillende voorzieningen liggen, om zo efficiëntere resultaten te bereiken. Permanent Armoedeoverleg (PAO) en basisschakels zijn daartoe instrumenten. Voor de andere sectoren wordt ondermeer gepleit voor het beter afstemmen op de armen van de beroepsopleiding en de opsloringsprogramma's, voor een taakverbreding van de school met behulp van taakleerkrachten en

schoolopbouwwerk. Ook worden initiatieven voorgesteld op het vlak van cultuur, sociaal huisvestingsbeleid en mobiliteit

De fondsen

Financiële middelen voor stukken uit deze beleidsnota komen in 1989 vrij door de creatie van het "Fonds-Lenssens" (VFIA) en het "Fonds-Van den Bossche" (Bijzonder Fonds ter ondersteuning van het gemeentelijk beleid van zwakke bevolkingsgroepen), die in 1990 worden opgevolgd door het VFIK (Vlaams Fonds voor de Integratie van Kansarmen). Over deze fondsen is ondertussen al veel bijgeschreven (zie ondermeer Vranken & Geldof, 1992: 101-108 en bibliografie). Om de doelmatigheid van de nieuwe fondsen te evalueren, is het nog veel te vroeg.

... in de jaren negentig

Toch kunnen we nu al schrijven dat de doelgericht en efficiënte besteding van de VFIK-gelden een van de belangrijkste punten in het migranten- en armoedebeleid in de jaren negentig wordt. Dit belang komt niet enkel door de omvang van de ingezette middelen. Deze zijn veeleer gering in verhouding tot wat ingezet wordt voor het bestaanminimum, het gewaarborgd inkomen voor bejaarden en voor acties in de sfeer van de werkgelegenheid, het onderwijs en de huisvesting. Het belang van het fonds ligt vooral hierin, dat de aandacht van de bevolking en de media gewekt is en dat de verwachtingen hoog gespannen zijn. Slagen de overheden, zowel de Vlaamse Gemeenschap als de lokale besturen, erin om een duidelijk beleid en samenhangende beleidsplannen te ontwikkelen die ook na het opdrogen van de VFIK-middelen richting kunnen geven aan de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting?

Armoedebeleid en migrantenbeleid

Zo'n beleid van het etiket "inclusief" voorzien, zal niet volstaan als houvast. Natuurlijk moet het armoedebeleid óók een aspect worden van de andere beleidsdomeinen en niet een afgeslo-

ten beleidsdomein blijven. Maar er moet ook aan een hele reeks andere voorwaarden worden voldaan. Een van de meest dringende opgaven vandaag is wel dat het armoedebeleid en het minderhedenbeleid, waarvan het migrantenbeleid een deel is, op elkaar moeten worden aangesloten. Er is al vaak geschreven en gezegd dat migranten geen armen zijn en dat migrantenbeleid dus niet louter armoedebeleid kan zijn (en vice versa), maar wat nu de gevolgen zijn van deze uitgangspunten, daarover bestaat minder duidelijkheid. Het probleem wordt in elk geval niet opgelost door een bepaald percentage van de kansarmoedefondsen aan de migrantenwerkingen toe te wijzen of door allerlei impulsfondsen te creëren.

Jan Vranken

BIBLIOGRAFIE

BERGHMAN, J. (1997), Armoede en ongelijkheid in België, een overzicht. In: Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid, nr. 9.

COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN (1980), Eindrapport van de Commissie aan de Raad betreffende het programma van modelprojecten en studies ter bestrijding van armoede. Brussel, 1981.

CRISP (1967), Le problème des déshérités en Belgique. In: Courrier Hebdomadaire du CRISP, nr. 379.

DEHAENE, J.L. (1965), Armoede in de welvaartsstaten. In: de Gids op Maatschappelijk Gebied, nr. 11.

DELEECK, H. (1972), Inkomensverdeling, sociale zekerheid en sociaal beleid. Antwerpen.

GARCIA, A. & VENDRAMIN, P. (1987), Profil socio-économique des ayants droit au minimex. Louvain-la-Neuve.

HIERNAUX, J.P. & BODSON, D. (1981), La Face Cachée. Brussel.

JANSSENS, P. & VRANKEN, J. (1980), Armoede in België. Een rapport aan de Commissie van de Europese Gemeenschappen. Antwerpen.

LAMMERTYN, F. e.a. (1987), De rechtshabbenden op het bestaanminimum categorie, leeftijd, geslacht en niveau van het bedrag. Leuven.

LAMPAERT, F. red. (1983), Voorstellen voor een beleid tegen armoede en bestaansonzekerheid in België. Een verslag aan de Koning Boudewijnstichting. Brussel.

LAMPAERT, F. red. (1987), Armoede en Bestaansonzekerheid. Koning Boudewijnstichting. Brussel.

Nationale Actie voor Bestaansonzekerheid (1976), Manifest der meest onderforden. Brussel.

SENAEVE, P. (1977), De bestrijding van de armoede. Leuven.

S.E.R.V. (1977), Advies inzake de armoedeproblematiek in de Vlaamse Gemeenschap. Antwerpen.

VAN DER GUCHT, G. (1986), Is de "nieuwe armoede" wel zo nieuw? Een kritische vraagstelling naar de inhoudswaarde van het aspect "nieuw" in het begrip "nieuwe armoede". Tijdschrift voor Sociale Wetenschappen, nr. 2.

VEREYCKEN, L. & VRANKEN, J. (1979), Differentiële participatie en een nadere analyse van de levensomstandigheden van de laagste inkomenscategoriën in België van hun aantal, in Inkomens- en Vermogensverdeling. Brussel.

VRANKEN, J. (1971), De armoede in de welvaartsstaat, in De Behoeften van de mens en de Belgische economie in de jaren tachtig. Brussel.

VRANKEN, J. (1971), Armoede in België. Waarom één op tien en wat eraan gedaan? In: De Nieuwe Maand, nr. 9.

VRANKEN, J. ed. (1972), Armoede in België. Werkgroep Alternatieve Economie Antwerpen.

VRANKEN, J. (1977), Armoede in de welvaartsstaat. Een poging tot historische en structurele plaatsing. Wilrijk.

VRANKEN, J. (1984), Anti-poverty in Belgium, in J. BROWN (ed), Antipoverty policy in the Community. London.

VRANKEN, J. (1987), De kinderen van de rekening. Armoede in België, een vervolgverhaal. In: De Nieuwe Maand, nr. 1.

VRANKEN, J. (1988), Van "moderne" naar "nieuwe" armoede. Over de herontdekking en herdefiniëring van een sociaal probleem in de Belgische verzorgingsstaat. In: M.B. BORG-HARDT e.a. (eds), Sociale problemen in België en Nederland. Amsterdam.

VRANKEN, J. en GELDOF, D. (1992), Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek 1991. Leuven.

Migrantenbeleid is kansenbeleid

Dat er in Vlaanderen (kans-)armen leven, is een feit. Dat er in Vlaanderen migranten wonen, is ook een feit. Dat er bovendien méér kansarmen dan migranten zijn, ligt voor de hand. En dat lang niet alle migranten kansarm zijn, evenzeer.

Om de kansarmoede te bestrijden, voert de Vlaamse overheid een kansarmoedebeleid, kansenbeleid genoemd.

En om de integratie van migranten in onze samenleving te bevorderen, voert de overheid een migrantenbeleid, ook wel integratiebeleid genoemd. Dit beleid is nauw verband met het kansarmoedebeleid, in die mate zelfs dat het migrantenbeleid bij momenten dreigt onder te sneeuwen in het kansarmoede beleid.

Maar wat verstaan we onder term migrant? Wat betekent het begrip kansarmoede? Is de migrantenthematiek synoniem met de kansarmoedethematiek? Zo nee, wat is het verschil tussen beiden en hoe verhouden zij zich tot elkaar?

Een aanzet tot reflectie...

De doelgroep van het migrantenbeleid

(Im-)migranten is een concept dat in de demografie simpelweg staat voor "mensen die vanuit een vreemd land komen", maar dat bij ons tegelijk een engere en een preciezere betekenis heeft gekregen, nl. "allochtonen van niet-Europese origine, die meestal - maar niet altijd - in het kader van gastarbeid naar het gastland zijn gekomen en waarbij zich vaak een problematiek van maatschappelijke achterstelling voordoet; men moet dit onderscheiden van de hoog geschoolden die komen in het kader van een zending of een opdracht".

Deze omschrijving vinden we ook grotendeels terug in de Coordinatienota Migrantbeleid van Minister Demeester, waarin zij een migrantenbeleid voorstaat dat zich richt tot "alle legaal in ons land verblijvende personen die zich omwille van hun zwakke sociaal-economische situatie en/of etnische afkomst in een achterstandspositie bevinden, ongeacht of ze de Belgische nationaliteit verworven hebben". Hierbij opteert de Minister op korte termijn voor een selectief beleid gericht naar de meest achtergestelde groep van migranten en dezen die het meest problemen ondervinden inzake integratie, met name de niet-EG-onderdanen van

mediterrane oorsprong, voornamelijk Turken en Marokkanen².

Het migrantenbeleid in Vlaanderen richt zich met andere woorden niet tot alle in ons land aanwezige vreemdelingen, maar tot die vreemdelingen die zich in een achterstandspositie bevinden. Via het voeren van een gelijke-kansenbeleid wil men deze achterstandspositie wegwerken.

Het begrip kansarmoede³

Kansarmoede is een vrij recent begrip waarmee gerefereerd wordt naar de typische kenmerken van armoede in de context van de welvaartsstaat.

Het armoedeprobleem wordt niet zozeer gesitueerd in het niet bereiken van een bepaald welvaarts- of zelfwelzijnsniveau als dusdanig, maar wel in het structureel ontbreken van kansen om dit niveau te bereiken. Armoede in de verzorgingsstaat is dus niet in de eerste plaats een materieel, maar wel een sociaal probleem. Het is een probleem van sociale ongelijkheid.

Kansarm zijn bijgevolg die mensen die zowel individueel als gezamenlijk een structureel gebrek aan kansen hebben om zich te ontplooiën, om hun leven, wonen, werken, recreëren te organiseren naar eigen wensen en behoeften. Om dit probleem van sociale ongelijk-

heid te bestrijden, wordt er een kansarmoedebeleid, ook kansenbeleid genoemd, gevoerd.

Migrantenbeleid is kansenbeleid

Uit het voorgaand blijkt duidelijk dat de migrantenthematiek zoals die momenteel in beleidstermen wordt vertaald, zeer nauwe raakvlakken heeft met de kansarmoedeproblematiek. Meer zelfs, het in Vlaanderen gevoerde migrantenbeleid is een kansenbeleid. Het richt zich immers tot een welbepaald - met name kansarm - segment van de vreemdelingenpopulatie in Vlaanderen. Via het voeren van een gelijke-kansenbeleid wil men de achterstandspositie waarin migranten verkeren, wegwerken.

Uit deze vaststelling mag evenwel geenszins worden afgeleid dat het migrantenbeleid bijgevolg kan opgedoekt worden. Integendeel, je mag immers niet uit het oog verliezen dat, alhoewel de symptomen van achterstandssituaties in sterke mate verschillen. En juist dit verschil in oorzaken van kansarmoede noopt tot een specifieke, categoriale aanpak.

Wat zijn nu die specifieke oorzaken van kansarmoede bij migranten? Het antwoord is eenvoudig. Het feit migrant te zijn.

Het migrant-zijn als discriminerende factor

De minderheidspositie⁴ waarin heel wat migranten verkeren, wordt gekarakteriseerd door een combinatie van drie aspecten: een zwakke juridische status, een ondergeschikte sociaal-economische positie en een cultuur van allochtone oorsprong. Migrant zullen bovendien eerder en duidelijker in een minderheidspositie belanden naarmate zij zich op één of meer van deze aspecten sterker van de ontvangende samenleving onderscheiden.

Eén van de belangrijkste determinanten van minderheidsvorming is de factor

etnische (dit wil zeggen ook in cultureel en vaak in raciaal) opzicht verder afstaan van de autochtone bevolking. Dat het feit van een andere etnische herkomst te zijn aanleiding kan geven tot (impliciet en expliciet) racisme is genoegzaam bekend.

Uit dit alles blijkt duidelijk dat migranten, omwille van hun migrant-zijn, geconfronteerd worden met een aantal extra handicaps. Om deze specifieke vormen van structurele ongelijkheid te bestrijden, is er nood aan een specifieke invulling van het kansenbeleid.

Het inbouwen van een beleid van positieve actie ten voordele van migranten in het algemene kansarmoedebeleid is bijgevolg sterk te verdedigen, en dit vanuit volgende oogpunten:

- De doelgroepen van het migrantenbeleid verkeren momenteel in een reële achterstandssituatie: de combinatie van meerdere problemen (zwakke sociaal-economische positie, gekoppeld aan een andere etnische afkomst en vaak gekoppeld aan een zwakke rechtspositie) versterkt de kans dat migranten binnen de achtergestelden tot de meest kansarmen behoren;

- In de praktijk blijkt dat een gelijke behandeling van mensen die zich in een ongelijke situatie bevinden slechts de initiële ongelijkheid reproduceert. Door het zogenaamde "afromings-effect" bereikt een kansarmoedebeleid dat alle kansarmen gelijk behandelt zeer moeilijk de meest kansarmen. Slechts een expliciete, en dus ongelijke aandacht voor deze groepen garandeert dat het algemene beleid hen ook ten goede komt. In een samenleving waar racistische tendensen de kop opsteken is deze extra aandacht voor de ongelijke kansen van migranten omwille van hun migrant zijn méér dan nodig.

- Positieve actie wordt momenteel aanzien als het meest geëigende beleidsinstrument om de opgelopen achterstand bij bepaalde bevolkingsgroepen via een inhaalbeweging weg te werken. Een ander belangrijk voordeel van een beleid van positieve actie is het feit dat de bestaande algemene instellingen en diensten hierdoor gestimuleerd en geactiveerd worden om hun verantwoordelijkheid tegenover de migrantenproblematiek op te nemen (= inclusief beleid)

Het is dus aangewezen dat er binnen het kansenbeleid tijdelijk maatregelen worden ingebouwd die zich expliciet tot migranten in een achterstandssituatie richten. Dit beleid is in zoverre tijdelijk dat het ophoudt te bestaan wanneer het doel, met name het realiseren van een

nationaliteit. Door het behoud van de nationaliteit van het land van herkomst hebben migranten onder andere geen stemrecht.

Een tweede belangrijke determinant in dit verband is de onvoldoende kennis van het Nederlands, zij het dat dit aspect zich geleidelijk aan meer en meer toespit op de eerste generatie en de nieuwkomers.

Ten derde speelt het feit dat veel migranten een gering opleidingsniveau hebben een belangrijke rol in het proces van minderheidsvorming.

En last but not least is er de factor etnische herkomst. In veel gevallen blijkt de kans op minderheidsvorming groter te zijn naarmate de migranten in

Pleidooi voor de uitbouw van het migrantenbeleid als een beleid van positieve actie binnen het kansenbeleid

Migrantbeleid stelt zich tot doel de ongelijkheid de kansen waarmee migranten geconfronteerd worden te bestrijden.

Beoogt men een gelijkwaardige participatie van migranten aan onze samenleving dan is het, gegeven de specifieke vormen van structurele ongelijkheid waarmee migranten geconfronteerd worden, onvoldoende om de migrantenproblematiek zonder meer in te passen in een algemeen beleid van achterstandsbestrijding.

samenleving waar het migrant-zijn op zich niet langer een discriminerende factor is, is bereikt.

Dit migrantenbeleid moet gelijktijdig en op een gecoördineerde manier op de verschillende bestuurlijke echelons worden uitgebouwd. Voor de respectievelijke beleidsdomeinen dient nagegaan waar er (in-)directe discriminaties voorkomen die resulteren in een verminderde toegankelijkheid voor migranten en dienen er maatregelen getroffen om, daar waar nodig, de gelijkheid in kansen te bevorderen. Dit beleid zal zowel maatregelen omvatten die migranten in staat stellen de opgelopen achterstand bij te benen (= achterstandsbeleid) als maatregelen die de bestaande ongelijke behandeling omwille van hun migrant-zijn (= achterstellingsbeleid) ongedaan maken.

Pleidooi voor het ontwikkelen van een cultuurbeleid in het kader van het kansenbeleid

Bij de uitbouw van het migrantenbeleid als beleid van positieve actie dienen de migranten zelf maximaal betrokken te worden. Maar dit veronderstelt een collectieve organisatie van de migranten, iets waaraan nog niet alle migrantengroepen toe zijn.

Bovendien mag en kan de migrantenthematiek niet uitsluitend worden gedefinieerd in termen van achterstand en achterstelling. De migrantenproblematiek is daar bovenop immers ook nog het probleem van het samenleven van verschillende etnische groepen in een samenleving.

Hierbij rijst dan de vraag of migranten voldoende kansen krijgen om zich - met het respect voor onze fundamentele waarden en normen - te organiseren en om hun eigen cultuur en identiteit te behouden en te ontwikkelen als ze dit willen. Hiermee samenhangend is er ten tweede het gegeven dat dit behoud van de eigen cultuur en identiteit het harmonieus samenleven van

autochtonen en migranten blijkt te bemoeilijken.

Migranttenbeleid impliceert met andere woorden ook het ontwikkelen van een cultuurbeleid dat zich eerst en vooral naar alle allochtone groepen richt die vanwege hun allochtone-zijn op bepaalde toetredingsdrempels stuiten voor de uitbouw van hun cultuur en identiteit.

Allochtone groepen die dit willen, moeten hun culturele eigenheid kunnen behouden en verder ontwikkelen. Het initiatief om bepaalde voorzieningen te krijgen moet van deze groepen zelf komen. Er dient alleen over gewaakt dat zij dezelfde behandeling/mogelijkheden krijgen als autochtone groepen.

Maar er is meer: gezien de achterstandspositie waarin veel migranten verkeren, is er bovendien op korte termijn behoefte aan een ondersteuning van de zelforganisaties, en dit om ze in staat te stellen de functies die essentieel zijn voor elk verenigingsleven te ontwikkelen.

Tot slot nog dit: los van de behartiging van de groepsbelangen van de migrant moet een cultuurbeleid ook aandacht besteden aan het harmonieus samenleven van autochtonen en migranten. Dit harmonieus samenleven is een dynamisch proces dat zich in eerste instantie op lokaal vlak afspeelt. En dat er bij het stimuleren van dit proces, dat een samenspel is van zowel individuele als structurele factoren, een belangrijke taak weggelegd als structurele factoren, een belangrijke taak weggelegd is voor de lokale overheden hoeft geen betoog.

Annemie De Groot

¹ I. Van Horen, Over wie praten we nu eigenlijk? Steunpunt Migrantten - Cahiers nr. 1, Leuven, 1992, p. 21.

² Gemeenschapsminister W. Demeester - Demeyer, Coördinatie-nota Migranttenbeleid, 18 mei 1992.

³ R. Marynissen, E. Poppe en E. Van Hove, Kansarmoede in de grootstad Antwerpen. Een atlas en een gezamenlijke probleem-aanpak, Antwerpen, 1987.

⁴ Dit gedeelte over minderheidsvorming is geïnspireerd op: Entzinger, H.B., Het Minderhedenbeleid, Boom-Meppel, 1984.

De kansarmoedefondsen onder de loep

Toen het nationale Sint-Katharina-akkoord de schuldherschikking van de grote steden regelde, bleef er voor Vlaanderen nog een flinke bonus over: 2,257 miljard gedurende 10 jaar. Deze bonus was vanaf het begin de inzet van hevige discussies en politieke compromissen. Sommigen waren van mening dat de bonus bestemd was voor de verbetering van de financiële situatie van steden en gemeenten, en dus integraal bij het Vlaams Gemeentefonds moest gevoegd worden (eventueel met herziening van de verdelingscriteria) ten voordele van de overige 306 Vlaamse gemeenten. Anderen, zoals Frank Vandenbroucke, zagen hierin een unieke kans voor het bestrijden van de armoede en de integratie van migranten, zoals uiteengezet in de beleidsnota's Armoedebestrijding en Migranttenbeleid van de Vlaamse Executieve.

De eerste fondsen

In een eerste compromis werd de bonus verdeeld tussen het Vlaams Fonds voor Integratie van Achtergestelden (VFIA), of Fonds-Lenssens, en het Fonds-Van den Bossche. Ze werden in 1989 en 1990 toegekend.

Het VFIA, jaarlijks 500 miljoen, werd verdeeld over de door gemeenten ingediende losse projecten in verband met kansarmoede en migranten. Antwerpen kreeg jaarlijks ongeveer 20 miljoen, Gent ongeveer 13 miljoen.

Het Fonds-Van den Bossche, jaarlijks 1.757 miljoen, werd volgens een objectieve formule, onder meer op basis van het fiscale onvermogen van de gemeente, verdeeld over alle gemeenten behalve Antwerpen en Gent, om gemeentelijke uitgaven inzake zwakke bevolkingsgroepen te dekken.

Naar aanleiding van de verdeling en het gebruik van deze fondsen, brak de politieke discussie terug los. Enerzijds werd de betutteling van de gemeenten aangeklaagd, omdat ze verplicht werden het geld te besteden aan armoede- en migranttenprojecten, anderzijds werd gepleit voor een meer doelmatige inzet van de middelen in dit verband.

Een nieuw compromis

In mei 1990 werd een nieuw compromis bereikt. De bonus werd voor de periode 1991 - 1998 in verdeeld 2 gelijke helften, elk jaarlijks goed voor 1,1285 miljard.

Het Vlaams Fonds voor de Integratie van Kansarmen (VFIK) werd opgericht, specifiek voor gemeenten met een concentratie van armoede, migrantten- en werkloosheidsproblemen. Dit fonds wordt gezamenlijk beheerd door de Gemeenschapsministers van Sociale Aangelegenheden (Detiège) en van Welzijn en Gezin (Demeester). Voor Brussel wordt 40 miljoen voorafgenomen.

De andere helft werd toegevoegd aan het Gemeentefonds en wordt beheerd door de Gemeenschapsminister van Binnenlandse Aangelegenheden (Kelchtermans). Deze dotatie wordt verdeeld over de niet-VFIK-gemeenten, volgens dezelfde techniek als het Fonds-Van den Bossche. Het is de bedoeling dat de gelden voor sociale doeleinden gebruikt worden; ze bieden bijvoorbeeld een prachtige mogelijkheid om de projecten-Lenssens en -Van den Bossche te verlengen. Maar hiervoor bestaat geen garantie, aangezien er geen criteria voor de besteding zijn.

De fondsen nu

Ondertussen wordt er al 5 jaar lang "gefonds" De projecten-Lenssens en -Van den Bossche lopen af. VFIK '91 is van start gegaan, de projecten voor '92 zijn goedgekeurd en VFIK '93 wordt gepland. Sommige van de allereerste projecten gaan dus al hun vijfde jaar in. Uiteraard worden er vragen gesteld over de besteding van deze miljardenstroom. Pas nu worden er, door de

Vlaamse Gemeenschap en de Koning Boudewijnstichting, plannen gemaakt voor het opstellen van een evaluatieschema voor de projecten. De meeste VFIA-projecten zijn zonder diepgaande inhoudelijke evaluatie zogenaamd 'voorlopig' overgedragen aan het VFIK.

Effect?

De eerste vraag die zich opdringt is die naar resultaten en effect van het beleid. Voor sociaal beleid is een dergelijke evaluatie niet zo gemakkelijk te realiseren:

- Maatschappelijke effecten van een beleid tonen zich pas op langere termijn. Dit mag evenwel geen alibi zijn om de kritiek de mond te snoeren. Bovendien zijn ook projecten op kortere termijn nodig: gericht op zichtbare verbeteringen of op de aanpak van het leefklimaat.

- De uitkomsten van het beleid zijn onderling moeilijk vergelijkbaar. Het beleid moet kaderen in de context van de lokale situatie en het daar reeds (of nog niet) bestaande beleid. Er moet lokaal maatwerk tot stand komen.

- In de decreten, net als in de beleids- en projectenplannen van de gemeenten, zijn de doelstellingen vaag en algemeen geformuleerd. Evaluatie vereist echter een goede omschrijving van de te realiseren effecten, in concrete en meetbare termen: een precieze probleemdefinitie, operationalisering van de begrippen, een registratiesysteem, met onder andere bereikcijfers.

beschikbaarheid van relevante indicatoren op regelmatige tijdstippen.

- Het beleidseffect kan niet geïsoleerd worden van andere maatschappelijke invloeden. Het oorzakelijk verband tussen maatregel en resultaat blijft hypothetisch.

Voorlopige evaluatie

Een evaluatie zal dus, althans voorlopig, hoofdzakelijk beschrijvend en inventariserend van aard zijn. Hierbij komt zeker aan bod: de inhoud van het beleid, een kritische beschrijving van de aard en omvang van de middelen en maatregelen die in het kader van het beleid zijn ingezet en van de activiteiten en projecten die daarmee zijn gerealiseerd; en het procesmatige aspect, het organisatorisch functioneren van het beleid.

Dit proces omvat de aspecten uitvoeringsorganisatie, beschrijving van de organisaties die zorgen voor de uitvoering van de projecten; en bestuursorganisatie, de bestuurlijke vormgeving van het beleid, de verdeling van bevoegdheden en verantwoordelijkheden.

De evaluatie moet zich zowel op de mogelijkheden die het beleidskader biedt als op de lokale beleidspraktijk richten.

Het VFIK gewikt en gewogen

Laten we deze bespreking verder toegespitsen op het VFIK. We gaan in op de voor- en nadelen van deze regeling in vergelijking met de vorige fondsen.

Uit het decreet worden een aantal criteria afgeleid, waaraan het beleid kan getoetst worden. Bij de bespreking hiervan zullen enkele indicaties gegeven worden over het beleid in de gemeenten.

Selectiviteit

De gelden worden op een selectieve manier verdeeld over de gemeenten met de zwaarste problematiek. Dit gebeurt op basis van kwantitatieve criteria, die om de 2 jaar herzien worden.

Die criteria hebben betrekking op de aantallen bestaansminimum-trekkers, jonge en langdurige werklozen en migranten, en op het fiscaal vermogen van de gemeente.

Er is kritiek op het en-en-karakter van deze criteria. Zo vallen bijvoorbeeld gemeenten met een sterke concentratie migranten maar met een lage score op andere criteria, zoals Heusden-Zolder en Houthalen-Helchteren, uit de VFIK-boot.

Planmatige aanpak

In tegenstelling met het VFIA, waar de gelden werden toegekend op basis van individuele projecten, krijgen de VFIK-gemeenten een dotatie voor de uitvoering van een beleidsplan. De planmatige aanpak houdt in dat het beleid moet vertrekken van een beleidsvisie op langere termijn (met inbegrip van een visie op de periode na VFIK) die is neergelegd in een beleidsnota en een meerjarenplan, die op hun beurt geconcretiseerd worden in jaarlijkse projectenplannen.

Deze regeling biedt de gemeenten een grotere zekerheid, aangezien de middelen het karakter hebben van een trekkingsrecht, d.w.z. dat ze recht hebben op een vooraf bepaald bedrag. De mogelijkheden tot bijsturing door de Vlaamse Gemeenschap zijn echter beperkt. Men is afhankelijk van de goodwill van de gemeenten om rekening te houden met eventuele negatieve adviezen over de beleidsnota of minder zinvolle projecten.

Samenhang

Omwille van de vele aspecten van de problematiek is een geïntegreerde aanpak vereist. Op inhoudelijk vlak betekent dit een voorkeur voor projecten die zich richten op meerdere beleidsterreinen. Het doorbreken van de grenzen tussen sectoren en werksorten verloopt echter nogal moeizaam.

Daarvoor moet er een gecoördineerde aanpak zijn waarbij alle relevante lokale partners betrokken worden, en die aansluit op bestaande initiatieven. Overleg met privé-organisaties is volgens

het decreet verplicht, maar gemeenten geven de controle over de verdeling en besteding van de middelen niet uit handen.

VFIK pleit voor coördinatie met andere speciale regelingen en fondsen, zoals het onderwijsvoorrrangsbeleid. Hiervan is voorlopig weinig te merken. Integendeel, de verschillende fondsen blijven naast elkaar bestaan en groeien.

Meerwaarde

De projecten en het beleid in zijn geheel moeten een nieuwe dynamiek en een meerwaarde realiseren. In het VFIK-decreet wordt dit louter formeel bevestigd: geen financiering van lopende initiatieven.

Het vernieuwende karakter van het beleid moet gezien worden in een dynamische spanning met het reeds bestaande beleid. De nieuwe initiatieven mogen immers geen aanleiding geven tot het ontstaan van parallelle circuits. Daarom vereist VFIK dat de lokale overheid als uitgangspunt een overzicht maakt van de bestaande situatie. Binnen dit kader moet de gemeente bijsturend en aanvullend optreden.

Op projectniveau kan dit concreet betekenen dat een initiatief aansluit bij een bestaande voorziening en dat er iets wordt toegevoegd aan het bestaande beleid, bijvoorbeeld door uitbreiding of verbijzondering of door betere onderlinge afstemming van bestaande initiatieven.

Eigenlijk is het de bedoeling dat bestaande werkingen lessen trekken uit experimenten onder VFIK en bijgestuurd worden. Vaak gaat het echter om losse experimenten, zonder terugkoppeling naar het bestaande.

Deskundigheid

Op het vlak van ondersteuning en deskundigheid werd vooruitgang geboekt. Binnen de Administratie voor Gezin en Welzijn werd de Cel Kansarmoedebestrijding opgericht voor de opvolging en evaluatie van het VFIK-beleid. Deze Cel kan echter met het beschikbare personeel en de huidige middelen haar opdracht niet waarmaken.

De gemeenten kunnen, naast de interne coördinatoren binnen hun eigen administratie of OCMW, externe deskundigheid inschakelen onder verschillende vormen. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren voor de coördinatie van het geheel, zoals in Antwerpen, waar het centrum CeWoKa onder leiding van Jan Vranken (UFSIA) verantwoordelijk zou zijn voor de volledige opvolging, van de selectie van de projecten tot en met de evaluatie van het beleid. In de meeste gemeenten wordt die deskundigheid slechts ingehuurd voor onderdelen van het beleid, zoals voor de uitwerking van de beleidsnota.

Dit impliceert niet dat de adviezen van de deskundigen dan ook worden opgevolgd; de uiteindelijke beslissing ligt bij de gemeenteraad resp. de bevoegde ministers, waar er nog steeds politieke invloeden uitgeoefend worden.

Doelgroepgerichtheid

Het VFIK-decreet is sterk doelgroepgericht: het beleid moet rechtstreeks ten goede komen aan migranten en kansarmen.

1/4 van de middelen moet besteed worden aan projecten voor de integratie van migranten. Verder is er binnen het VFIK geen visie aanwezig over de verhouding tussen de kansarmoede- en de migrantenproblematiek. Evenmin is er gespecificeerd of de migrantenprojecten moeten toegespitst worden op de meest kansarmen onder de migranten. Ook de gemeentelijke beleidsnota's zijn mager wat dit betreft.

De participatie van de verschillende doelgroepen moet gegarandeerd zijn bij het uitwerken van meerjarenplannen en projecten. Participatie impliceert echter meer: er moet gewerkt worden vanuit de problemen zoals die zich in de praktijk voordoen, het beleid moet een directe legitimatie vinden bij de mensen waarvoor het bedoeld is. Ook moet men zich voortdurend de vraag stellen in hoeverre er meer of andere doelgroepen bereikt worden dan bij bestaande voorzieningen.

Territoriale gerichtheid

Territoriale gerichtheid houdt in dat het beleid wordt uitgevoerd in de kansarme wijken en/of bestemd is voor de bewoners ervan.

Het VFIK gaat hierop nauwelijks in. Er zijn nochtan een aantal sterke argumenten die pleiten voor een sterker territoriale gerichtheid van het beleid. Het beleid moet met name daar optreden waar de vormen van achterstelling zich op een structurele en geconcentreerde wijze voordoen. Precies die concentratie van probleemsituaties en groepen is sociaal onwenselijk, niet

wijkoverleg en wijkplannen gaan in die richting.

Toch moet een territoriale aanpak aangevuld worden met enkele categorische aandachtspunten.

Er moet immers voor gezorgd worden dat de meest kansarmen binnen de wijk bereikt worden. In de praktijk maakt men binnen een territoriale aanpak meestal een uitzondering voor bepaalde doelgroepen, bijvoorbeeld voor migranten. Ook arbeidsmarktgerichte projecten richten zich vaak tot bepaalde doelgroepen op stedelijk niveau.

In sommige situaties worden de

alleen omwille van de nadelen van gettovorming, maar ook omdat individuen hierdoor verhinderd worden uit de negatieve spiraal van achterstelling los te komen.

gebiedsgrenzen aangevoeld als te rigide. Bovendien dreigt men zijn aandacht eenzijdig te beperken tot de enkele geselecteerde gebieden.

Tijdelijkheid

VFIK is een tijdelijk fonds. Het is de bedoeling dat de beleidsverantwoordelijken intussen voldoende gesensibiliseerd worden om projecten over te nemen in bestaande financieringsmechanismen of in nieuwe structurele regelingen.

De vergelijking met de VFIA-projecten is hier zeer leerzaam. In niet-VFIK-gemeenten wordt een structurele oplossing gevonden, door het initiatief te laten erkennen als lokaal integratiecentrum, door het onder te brengen bij de bevoegde schepen of minister, of er wordt gewerkt aan een regeling voor

Dossier kansarmoedebelid

bepaalde nieuwe werkvormen, zoals de basisschakels. Andere projecten worden helaas gewoonweg stopgezet.

Besluit

Hoewel er nog geen grondige evaluatie van VFIK is opgezet, komen er al een aantal kritieken los. Sommigen gaan zover dat ze pleiten voor de afschaffing van het VFIK.

Er dringt zich alleszins een ernstige heroriëntatie van het VFIK op:

- Kan er niet gedacht worden aan een bundeling van de verschillende speciale fondsen (VFIK, Impuls, onderwijsvoorrang, veiligheidscontract, ...) tot 1 grote pot? Voor de besteding hiervan kan dan per gemeente een ruim beleidsplan opgesteld worden.

- In welke mate is het gemeentelijke niveau geschikt voor het voeren van een kansarmoedebelid? Een aantal meer structurele oorzaken overstijgen het lokale niveau. Bovendien is niet overal de deskundigheid en de politieke wil aanwezig om de middelen rationeel te beheren. Voor de gemeenten met hoge dotaties uit de fondsen, is de middenstroom nu onoverzichtelijk. Daarom moeten niet alle middelen door de gemeenten zelf verdeeld worden.

- Zo moet een deel van de middelen ingebracht worden in de reguliere kanalen, zodat de projectmatige aanpak niet in wanverhouding staat tot de structurele middelen.

- Ook kan een gedeelte van de gelden worden beheerd door de Vlaamse Gemeenschap en toegewezen aan lokale initiatieven via convenanten, met duidelijke afspraken. Dit maakt tegelijk een toezicht op de besteding mogelijk.

- De projecten moeten in de eerste plaats een impuls geven voor enkele acute probleemgebieden en experimenteren met nieuwe werkvormen, die later overgenomen worden in bestaande initiatieven.

- Het vertrekpunt moet territoriaal zijn. De middelen moeten toegespitst worden op de meest behoevende wijken. Zeker in grote steden moeten planning en uitvoering naar wijkniveau gedecentraliseerd worden.

Christel Grieten

Voor wie verder wil lezen ...

Koninklijk Commissariaat voor het Migrantenbeleid, Voor een harmonische samenleving, Brussel, mei 1990 Deel III, Hoofdstuk 6 A, "De financiering van het gemeentelijk migranten- en kansarmoedebelid"

Koning Boudewijnstichting, Kansenbeleid en bestuurlijke vernieuwing. Nieuwe wegen naar armoedebestrijding, Brussel, 1992

D. Luyten, Het (kans-)armoedebelid, Sociologisch Onderzoeksinstituut, K.U.Leuven, 1990

Vereniging van Nederlandse Gemeenten, Wijken in achterstand. Een beschrijving van het PCG-beleid in 18 gemeenten, 's Gravenhage, 1989 (PCG = probleem-cumulatie-gebieden)

J. Vranken - D. Geldof, Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek 1991, Acco, Leuven

Dossier kansarmoedebelid

Verdeling van de VFIK-gelden

gemeente	1991 - 1992	1993 - 1994
Antwerpen	424.691.624	426.400.000
Gent	210.989.911	220.600.000
Genk	71.020.198	64.800.000
Mechelen	62.749.803	63.400.000
Leuven	57.468.085	53.500.000
Sint-Niklaas	40.975.464	42.500.000
Beringen	40.400.643	39.400.000
Maasmechelen	40.310.330	39.700.000
Hasselt	36.847.405	35.300.000
Lokeren	24.333.648	25.400.000
Vilvoorde	17.833.006	17.200.000
Lier	16.505.768	14.800.000
Temse	15.097.821	15.800.000
Hamme	14.693.068	14.500.000
Willebroek	14.583.219	15.100.000
Subtotaal	1.088.499.993	1.088.400.000
Brussel	40.000.000	40.000.000
Totaal	1.128.499.993	1.128.400.000

De Vlaamse regering keurde op 22 oktober jl. het voorstel van gemeenschapsminister Leona Detiège (SP) goed om het Vlaams Fonds voor de Integratie van Kansarmen (VFIK) te laten beschikken over 1,128 miljard frank. Het VFIK krijgt daardoor evenveel als dit jaar en het bedrag gaat naar dezelfde 15 gemeenten op basis van dezelfde criteria als in 1991 en 1992. De verschillende gemeenten krijgen wel andere bedragen dan vorig jaar, op basis van de evolutie van het aantal langdurig werklozen, het aantal werklozen beneden de 25 jaar, het aantal migranten en het aantal bestaansminimumtrekkers. De grootste verschuivingen vallen te noteren in Genk, Leuven en Lier, die alledrie minder krijgen, en in Gent, dat meer krijgt. In Genk verminderden alle in rekening gebrachte gegevens, met als opvallendste daling die van het aantal werklozen en het aantal bestaansminimumtrekkers (- 18 %). Het Leuvense aandeel vermindert omdat er veel minder langdurig werklozen en opvallend migranten waren (- 22 %). De daling van het Lierse aandeel wordt verklaard door de daling van zowel het aantal langdurig werklozen als het aantal jonge werklozen en het aantal bestaansminimumtrekkers. Het Gentse aandeel wordt opgetrokken omwille van de minder gunstige evolutie van alle vier de indicatoren. Voor de stijging van het aantal migranten (+ 10,5 %) wordt 4 miljoen meer ter beschikking gesteld. Voor de stijging van het aantal bestaansminimumtrekkers wordt 2,6 miljoen meer toegekend.

uit: VCIM-nieuws 14 - december 1992

Case

Heusden-Zolder na het VFIA

De migrantenproblematiek in Heusden-Zolder is niet nieuw, en voor een groot deel vergelijkbaar met deze in andere Limburgse mijngemeenten. Ook Heusden-Zolder kende de verschillende migratiegolven en tot voor enkele jaren werden materiële noden als arbeid, sociale zekerheid, inkomen en huisvesting tot op zekere hoogte tegemoet gekomen. De mijnactiviteit was hiervoor uiteraard voor een groot deel verantwoordelijk. Specifiek voor de Heusden-Zolderse migrantenproblematiek is de concentratie van migranten in enkele wijken, voornamelijk in de buurt Mommplas, Onder de Poort, de wijk Lindeman, ...

De aanwezigheid van een jonge bevolking met een lage scholingsgraad, een negatieve tewerkstellingsspiraal, ... in deze wijken kan de problematiek alleen maar versterken, nu ook de laatste mijn in Heusden-Zolder werd gesloten.

De start

Sinds het opstarten van de gemeentelijke migrantendienst in '85 is er in Heusden-Zolder al een en ander gebeurd op vlak van migranten- en integratiewerk.

Eind '89 kreeg deze dienst een nieuwe impuls. Het gemeentebestuur besliste een VFIA-project (de zgn. projecten-Lenssens) in te dienen bij het Ministerie van Maatschappelijk Welzijn en Gezin.

Het project "Uitbouw en coördinatie van een lokale integratiecel" werd goedgekeurd en ging van start in mei 1990. Er werden zes mensen aangeworven, die gehuisvest werden in het huidige integratiecentrum aan de Waterleidingstraat en in het wijkcentrum in de wijk Lindeman. Het feit dat de gemeente investeerde in gebouwen in de wijken, buiten het gemeentehuis, was een bewuste beleids optie. In het kader van de gemeentelijke beleidsnota "Bouwstenen voor integratie - Een positieve en dynamische visie" 5 september 1990 werden dan verder systematisch, doordachten onderbouwd stappen gezet in de uitbouw van een lokaal integratiebeleid.

Het huidige Lokaal Integratiecentrum voor Migrant (LIM) is dus een overkoepeling van het lopende project integratiecel, de (vroegere) gemeentelijke migrantendienst, de stafmedewerkers van het LIM, het project schoolop-

bouwwerk, een jongerenopbouwwerker in kader van het impulsfonds.

De werkwijze

In de praktijk betekent dit dat er sinds medio '90 geopteerd werd voor een benadering via twee parallelle wegen: -Het benadrukken van de wijk/buurt als sociaal gegeven. Naast de specifieke gehelen Mommplas, Onder de Poort, Op 't Einde en Lindeman, is er ook aandacht - echter niet onmiddellijk via permanente aanwezigheid - voor andere buurten in Heusden-Zolder. In Heusden-Zolder is geen buurtopbouwwerk in de strikte zin van het woord (dit is: ondersteund door het Limburgse Steunpunt Buurtopbouwwerk, Stebo) aanwezig. Het hele proces van buurtactivering diende dus nog te worden opgestart.

-Horizonverbreding door middel van een wijkoverschrijdende aanpak. Men beoogt een totaalaanpak voor een verscheidenheid aan problemen, door het activiteiten aanbod (uitwisseling, vorming, vrouwenwerkingen, speel-othek, ...) het hele grondgebied van Heusden-Zolder te laten bestrijken.

Principes en uitgangspunten

Naast het integratieconcept van het Koninklijk Commissariaat voor het Migrantbeleid, hanteert Heusden-Zolder als uitgangspunt de inbedding van het migrantenbeleid in een kans-

armoedebeleid met de nodige linken naar andere beleidsterreinen ook gericht naar autochtonen. In geen geval mag de indruk gewekt worden dat door een ogenschijnlijke voorrangsbepaling van migranten autochtone bevolkingsgroepen in de kou blijven staan. Daarnaast worden ook uitwisselingen en interculturele ontmoetingen benadrukt. Men gaat ervan uit dat vanuit het "Belgische" en het "Migrant" socio-culturele verenigingsleven interesse aanwezig is om concreet en op een positieve manier in aanraking te komen met (mensen van) vreemde/andere culturen.

Kenmerkend aan zowel migranten als autochtone bevolking is de verscheidenheid. Deze verscheidenheid maakt een gedifferentieerde aanpak dan ook noodzakelijk. Een belangrijke doelgroep en dus een beleidsaccent zijn de jongeren. Opvang, begeleiding en vorming zijn hier de sleutelwoorden. Naar de praktijk vertaald betekent dit dat tal van activiteiten, zowel buurtgerichte als wijkoverschrijdende, voor diverse doelgroepen (Belgen versus migranten, kinderen versus jongeren versus volwassenen) worden opgezet, worden begeleid via diverse methodische invalshoeken.

Verder stoelt het integratiebeleid op een 4-tal principes. Een eerste principe is geënt op betrok-

Heusden-Zolder riskeert op te geraken

Volgens Raf Nulens, één van de betrokkenen, kan het Platform in een gemeente als Heusden-Zolder een zinvolle werking ontwerpen. De migrantenproblematiek is niet nieuw. De aanwezigheid van een jonge bevolking met een lage scholingsgraad, een negatieve tewerkstellingsspiraal kunnen in wijk Mommplas, Onder de Poort en Lindeman de problemen alleen maar versterken. Zeker nu de laatste mijn werd gesloten.

«Geldstop Lenssens betekent dood van integratiewerking»

Op 31 oktober wordt het project met de subsidie van het Ministerie van Maatschappelijk Welzijn stopgezet. Het schepencolbert om zelf tot eind december van dit jaar al opgenomen in de begroting, de en integratie - is er echter helemaal niet. Het is een natuurlijk gevolg van de vooraf aan begonnen. De twee jongerenwerkingen in Mommplas en Mommplas, die na 31 december?», wordt geopenbaard. Maar als de vooraf aan begonnen. De twee jongerenwerkingen in Mommplas en Mommplas, die na 31 december?», wordt geopenbaard. Maar als de vooraf aan begonnen.

kenheid en verantwoordelijkheid van de doelgroep en krijgt zijn uitwerking via methodieken uit het opbouwwerk en emancipatorische beginselen. Correct inschatten van het privé-initiatief, dit ondersteunen waar mogelijk en complementair blinde vlekken opvullen is een tweede principe waarop het lokale integratiebeleid zal gevoerd worden. In de concrete praktijk zal uitwisseling tussen personen en groepen met verschillende culturele achtergrond centraal staan.

Een vierde en laatste principe gaat ervan uit dat een doelmatig beleid een geïntegreerd beleid is. Dit betekent onder meer op verschillende terreinen en naar verschillende doelgroepen beleidsinitiatieven ontplooiën.

Na het VFIA

Op 31 oktober '92 liep het VFIA-project "Uitbouw en coördinatie van een lokale integratiecel" ten einde. Heusden-Zolder is niet erkend als VFIA-gemeente omdat in de gemeente onvoldoende bestaansminimumtrekkers aanwezig waren - de niet-Europese migranten die een gelijkaardige OCMW-steun krijgen, worden niet geteld als bestaansminimumtrekkers - en kan het project dus niet met

fondsgelden voortzetten. De werkvorm, buurtgerichte aanpak, blijkt stilaan vruchten af te werpen in de wijken, maar dreigt bij afloop van dit VFIA-project verloren te gaan vóór er echt sprake is van buurtbeheer en van de voltooiing van het beoogde zelfstandigingsproces via deze buurtactivering. Deze wijkgerichte aanpak moet op dit moment echter nog verstevigd worden, ook in functie van het bereiken van verschillende doelgroepen.

Zelfs tijdelijke onderbrekingen in een dergelijke werking dienen, zo mogelijk, voorkomen te worden. Continuïteit is van uiterst groot belang vermits in dit werk procesdoelstellingen niet kunnen losgekoppeld worden van productdoelstellingen. Het zou voor Heusden-Zolder op sociaal en samenlevingsvlak immers dramatisch, en in versneld tempo de "verkeerd" richting kunnen uitgaan eens de gevolgen van onder andere de mijnsluiting zich gaan manifesteren: een steeds jonger wordende groep druggebruikers, een stijgend gokgedrag als gevolg van onder andere een negatieve tewerkstellingsspiraal, een dalend toekomstperspectief. Met andere woorden, door de afbouw van het integratiecentrum (ze-

ker geen luxebezetting gezien de veelheid en de verscheidenheid van de problematieken anno '92) zou de sociale opbrengst, gerealiseerd in de afgelopen jaren, wel eens snel kunnen ombuigen in een verhoogde sociale kost voor de gemeente Heusden-Zolder.

Het gemeentebestuur van Heusden-Zolder realiseert zich dit, en besliste na 31 oktober 1992 de financiering van het project over te nemen. Ook voor 1993 heeft Heusden-Zolder middelen voor personeel en werking van het voormalige VFIA-project begroot. Toch blijft men hopen op een tussenkomst van de Vlaamse Gemeenschap/gewest. Er zijn in de Vlaamse begroting verschillende begrotingsposten voorzien om de gemeentelijke projecten en de projectbegeleiding te kunnen voortzetten, maar een definitieve beslissing moet nog genomen worden, en criteria moeten nog bepaald worden.

Raf Nulens
Frieda Bex

1993

*meer dan ooit
voor vrede en verdraagzaamheid*

*De Redactieraad van Bareel
en Raad van Bestuur en Personeel van het
Vlaams Centrum Integratie Migranten
wensen U
een voorspoedig jaar*

Buitenland

Italia: terra d'immigrazione?

Het is genoegzaam bekend dat Italië één van de grote emigratielanden was. Grote aantallen "sociologische" of "etnische" Italianen treft men overal ter wereld aan. De schattingen lopen volgens sommigen op tot 50 à 60 miljoen : dit zijn er evenveel of zelfs meer dan er in Italië zelf wonen.

Maar in het begin van de jaren '80 schrok Italië plots wakker : het was van uitvoerder van arbeidskrachten in voerder geworden. Dit bewustwordingsproces was pijnlijk : racisme stak duidelijk de kop op, schrijnende toestanden in verband met huisvesting werden de publieke opinie getoond, er werd scherp gereageerd op de illegale tewerkstelling van vreemdelingen. Maar de vakbonden verzetten zich hiertegen en kwamen op voor de rechten van deze mensen en tegen racisme. De aanslagen op vreemdelingen waren hieraan niet vreemd ...

De migrantenaanwezigheid

In 1970 bedroeg de aanwezigheid van vreemdelingen in Italië slechts 0,3 % van de bevolking, ofwel 140.000 mensen. In 1980 bedroeg ze ongeveer het dubbele. Daarna groeide dit cijfer spectaculair : in begin van de jaren 80 verdubbelde het nogmaals. De aangroei was vooral geënt op arbeidsmigratie en was vooral illegaal.

Legaal aanwezige vreemdelingen in Italië	
1970	143.838
1975	186.415
1980	298.749
1985	423.004
1986	450.227
1987	572.103
1988	645.423
1989	490.388
1990	781.138
1991	896.787

bron : Ministerie van Binnenlandse Zaken

Dit luidde in '86 een eerste regularisatie van de illegalen in. Allen die een tewerkstelling hadden, en dus een arbeidskaart kregen, konden hun situatie regulariseren. Het effect van deze regularisatie lag duidelijk beneden de verwachtingen, er waren slechts 120.000 regularisaties. Redenen hiervoor zijn dat werkgevers mensen afdankten omdat ze te duur zouden worden "in het wit", omdat ze schrik hadden de fiscus op bezoek te krijgen omdat ze "in het zwart" tewerk stelden, enz.... En de vreemdelingen zelf kozen voor werk in plaats van voor verblijfszekerheid.

Toen reeds circuleerden cijfers van ongeveer 1.000.000 vreemdelingen in Italië.

Wet-Martelli (1990)

Deze cijfers leidden al zeer snel tot een nieuwe wetgeving inzake toegang tot en verblijf in het land. Recht op verblijf wordt expliciet gekoppeld aan tewerkstelling. Andere mogelijkheden voor recht op verblijf zijn : studie, godsdienstige motieven - "het Vaticaan", ongeveer 40.000 priesters -, asiel, De arbeidskaart is beperkt geldig, tot 2 jaar, maar is wel verlengbaar.

Nieuw in deze wet was echter de regularisatie van iedereen die in het land verbleef, ongeacht of men werk had of niet.

Bovendien dreigde de Italiaanse regering met strenge uitwijzingsmaatregelen voor illegalen. Het voorbeeld van de Albanese bootvluchtelingen deed het besef groeien dat het de regering ernst was. Op de regularisatie werd dan ook massaal ingegaan. Een goede 230.000 illegalen regulariseerden hun toestand.

Nochtans blijft hun situatie precair. Hun verblijfstitel is niet definitief. Zij moeten binnen de twee jaar werk vinden, want wat er anders met hen zal gebeuren, is niet duidelijk. Het lijkt erop dat ze dan binnen afzienbare tijd weer in de illegaliteit zullen terchtkomen.

De situatie in 1991

De samenstelling van de vreemdelingenpopulatie wijzigde volledig in de voorbije 20 jaar. Van 89% Amerikanen en Europeanen in 1970 sloeg het om naar 34 % Europeanen, 32 % Afrikanen en 17 % Aziaten in 1991.

Marokkanen vormen met 10,1 % de grootste groep vreemdelingen, gevolgd door de Noord Amerikanen 6,9 %. Op de derde plaats komen de Tunesiërs met 5,3 %, op de hielen gezeten door de Filippijnen met 4,7 % en de Duitsers met 4,6 %.

Top-5		
Marokko	91.009	10,1 %
USA	62.149	6,9 %
Tunesië	47.793	5,3 %
Filippijnen	42.072	4,7 %
Duitsland	40.865	4,6 %

In Italië is er een opvallend grote verscheidenheid van landen waar de migranten vandaan komen : 40 landen met meer dan 5.000 eenheden, zij maken 86 % van het totale aantal vreemdelingen uit.

Spreading

Het grootste gedeelte van de migranten verblijft in Noord-Italië (44,6 %) en Midden-Italië (34,8 %). Toch nog 12,1 % verblijft in het economisch achterblijvende Zuiden, terwijl ook een niet onbelangrijk gedeelte (8,5 %) op de Italiaanse eilanden, voornamelijk op Sicilië, vertoeft.

Demografische gegevens

Mannen zijn fors in de meerderheid (58 %). Op de eilanden,

Sicilië dus, is zelfs 67% (49.254) van de aanwezige vreemdelingen mannen. Maar ook in het Noorden is 60,5 % (232.312) van hen mannen.

Bovendien zijn deze migranten nog jong. 37,7% is tussen 18 en 30 jaar oud. In totaal is 89,2 % van totale migrantenbevolking in Italië tussen 18 en 60 jaar oud. Slechts 38 % is gehuwd, wat nog niet wil zeggen dat vrouw en kinderen in het land zijn. Slechts 2,6 % ofte 20.417 personen is jonger dan 18 jaar.

Een onderwijsbeleid staat nochtans al in de startblokken, ondanks het feit dat het hier handelt om zeggen en schrijven 0,2% van de totale schoolbevolking. In Vlaanderen is ± 6% op school allochtoon en zijn we slechts vorig schooljaar gestart met een specifiek onderwijsbeleid.

Arbeidsmigratie

In deze lawine aan cijfergegevens valt in ieder geval op dat Italië een immigratie van vooral jonge mannen meemaakt. Dat de tewerkstelling van deze mensen regionale verschillen kent, is de evidentie zelf. In Lombardije (Milaan) werkt 70 % in de industrie, in Lazio (Rome) 88 % in de tertiaire sector, in Sicilië 38 % in de landbouw (seizoenarbeid?). Door de regularisatie van de illegalen zit Italië met een enorm werkloosheidsprobleem voor vreemdelingen: ongeveer 200.000 zijn er werkloos.

Instaplonen

Op dit ogenblik is er een discussie gaande tussen vakbonden en overheid. Van overheidswege worden voorstellen geformuleerd om instaplonen voor jongeren en migranten in te voeren. Met "instaplonen" bedoelt men duidelijk lagere lonen voor hetzelfde werk, waarbij het de bedoeling is via het verlagen van de loonkost de tewerkstelling van jongeren aan te zwengelen en migranten in het "witte" circuit te krijgen.

De situatie in de Belgische fruitsector is hiermee vergelijkbaar; ook daar probeerde men de tewerkstelling te regulariseren door afspraken tussen vakbonden, werkgevers en overheid. Het resultaat was echter dat de lonen een duik naar beneden maakten. De Belgische bonden hebben hierin nu een duidelijke tijdslimiet bedongen. In Italië vreest men hiervoor. Zeker indien men er zich rekenschap van geeft hoeveel werk er in Italië "in het zwart" gebeurt. De Italiaanse bonden schatten dat 2,7 miljoen arbeidsplaatsen

"in het zwart" uitgevoerd worden, naast 13,1 miljoen legale arbeidsplaatsen. Dit is 17,5 % van het totale arbeidsvolume. Dit kost de staat een hoop geld (ongeveer 300 miljard aan Sociale Zekerheid bijdragen tussen '86 en '89). En als er groot geld te verdienen valt, is de maffia niet ver weg, zeggen de bonden

En het onthaal

Het onthaalbeleid wordt vooral verzorgd door "centri di accoglienza" (onthaalcentra). Deze trachten vooral te werken aan verblijfszekerheid en huisvesting. Het is duidelijk dat door de massale regularisatie sociaal dienstbetoon de eerste prioriteit is.

Daarnaast wordt ook aan taallessen aandacht besteed. Interessant lijken mij de initiatieven die bijvoorbeeld door de regio Lazio (Rome) georganiseerd worden in samenwerking met Caritas Italië. Uit de schriftelijke echo's die we hierover opvangen blijkt een systematische aanpak. Cursussen Italiaans als tweede taal ("IT2") worden aangeboden door professionals. Italië heeft immers een traditie in het denken rond Italiaans als tweede taal. IT2- materiaal, pedagogisch en didactisch materiaal, is beschikbaar. Dit was en is een must voor de terugkerende 3e, 4e en volgende generaties Italiaanse migranten. Van deze voorzieningen maakt men nu uiteraard dankbaar gebruik.

Er worden modulaire taalcursussen van 150 uren. Deze worden fors omkaderd: ondersteuning door 16 leerkrachten en 2 leerkrachten voor inhoudelijke ondersteuning, aangevuld met 2 begeleiders voor het project, voor een 400-tal deelnemers per jaar. Daarnaast worden ook alfabetiseeringslessen en technische taalcursussen aangeboden. Deze tellen een 500-tal deelnemers in 30 cursussen: dus een gemiddelde van 15 à 20 personen per cursus.

Ter afronding

Het volgen van de Italiaanse situatie is voor België interessant. De redenen hiervoor zijn legio: bij de eventuele harmonisering van immigratiebeleid is het allermooi-zakelijkst goed te weten tot waar de anderen willen/kunnen gaan. Voor de migrantensector, maar vooral voor de migranten, is het van cruciaal belang dat de lat naar boven toe gelijk gelegd wordt. Kortom, Italië maakt duidelijk hoe moeilijk het ontwaken is. Het beleid is nu vooral gericht op het beheersen van de immigratiestromen. Een integratiebeleid komt slechts tweede op de prioriteitenlijst.

Franco De Gregorio

Met dank aan Daniele Rossini (Sole d'Italia), Antonio Fratangelo (Italiaanse Ambassade) voor de mondelinge en schriftelijke informatie.

Bronnen:

Immigrazione in Italia e nel Lazio dossier statistico 1991 (Caritas Roma)
Vademecum: documenti informativi (Ministerie van Binnenlandse Zaken) (1991)
Servizio Migranti (jaargangen 91-92)
Notizie, fatti, problemi dell'emigrazione jaargangen 90-91-92
Corrispondenza Italia (CISL - nieuwsberichten)

Portret

Tijdens de voorbije vredesweek, begin oktober '92, werd voor de eerste maal een 'vredespluim' uitgereikt. Bedoeling daarvan is 'mensen die een pluimpje verdienen voor hun werk voor de vrede, aan te zetten verder te werken in die richting'. Die eerste vredespluim ging naar prof. Johan Niezing (VUB) en naar Naima Annouri (Opbouwwerk Borgerhout).

Bareel: Naima, je bent al 22 jaar in België. Je hebt hier school gelopen?

N. A.: Ik ben in België sinds m'n zesde jaar. We woonden aan de rand van Borghout, en gingen naar school in de Kroonstraat. In die tijd was die school was nogal gekend voor de opvang van nieuwe migranten. De leerkrachten haalden ons af met de auto en brachten ons terug thuis. We kregen ook bijlessen, dan bleven wij een uurtje na voor taal, schrijven en lezen.

In het zesde jaar ben ik van school veranderd, naar de nieuwe rijkschool in de buurt. We waren de eerste migrantenkinderen in die school. Ik herinner me nog dat we maar met 2 Marokkaanse meisjes in de klas zaten.

Bareel: Je middelbaar heb je daar helemaal gevolgd?

N. A.: Neen, ik heb daar het zesde leerjaar en het eerste middelbaar gedaan. Toen moest ik van thuis naar een beroepsschool. Mijn ouders hadden liever dat ik naar een katholieke school ging, een meisjesschool. Ik ben 3 jaar tegen mijn zin in St.-Agnes naar school geweest, afdeling kleding. Ik zat in een klas met bijna allemaal Marokkaanse meisjes, en we kregen heel weinig theorie. Voor mij was dat te gemakkelijk, ik deed dan ook weinig moeite. Een leerkracht heeft me gestimuleerd in het vierde jaar toch nog een andere richting te kiezen. Ik wou in de verpleging, ook al waren ze er thuis tegen, dus ben ik bewust naar de richting kinderverzorging overgeschakeld. Toen ik 18 was, ben ik dan, na heel veel discussies thuis, in de verpleging gegaan. Na het eerste jaar zijn ze thuis echt volledig veranderd. Eigenlijk vonden ze het toen allemaal een goede richting en goed werk. Ik heb mijn drie jaren afge maakt zonder problemen.

B.: Je werkt nu als verpleegster?

N. A.: Ik heb 7 jaar in de verpleging gewerkt. Daarnaast deed ik vrijwilligerswerk in de migrantensector, voornamelijk in vrouwenwerkingen in de buurt, maar ook in contacten tussen Belgen en Marokkanen. Ik raakte daar meer en meer bij betrokken en op een bepaald moment heb ik de keuze gemaakt dat andere ook eens echt voltijs te proberen.

B.: Sindsdien werk je in het opbouwwerk?

N. A.: Sinds juli werk ik als opbouwwerkster in het RISO (Regionaal Instituut voor Samenleving Opbouw), in oud-Borgerhout. Ik werk voornamelijk aan ontmoeting tussen de bewoners, dus Belgen en Marokkanen. Zo steun ik Borgerhout Beter Bekeken, een bewonersbeweging waarin mensen van alle nationaliteiten samenwerken.

B.: Vind je het belangrijk dat migranten in het opbouwwerk gaan werken?

N. A.: Ja. Als vrijwilliger heb ik er ook altijd voor gepleit dat migranten kans moeten krijgen in het opbouwwerk. Als je werkt naar de beide bevolkingen van een buurt, Belgen en migranten, dan moeten ze er ook beiden werken.

B.: Je bent de enige Marokkaanse in het Antwerpse opbouwwerk. Bestaat er geen gevaar dat alles wat met migranten te maken heeft, naar jou doorgeschoven wordt?

N. A.: Neen, ik maakte al in mijn sollicitatiegesprek heel duidelijk dat voor mij de buurt in zijn geheel telt. En ze houden ze daarmee rekening, maar dat sluit niet uit dat elke keer als er iets rondkultuur of iets anders specifiek is, ik aangesproken word, wat eigenlijk

Naima Annouri

logisch is.

B.: Je ervaart niet dat je een soort brugfiguur bent, je bent gewoon een medewerker zoals alle medewerkers?

N. A.: Ik weiger om enkel als brugfiguur gezien te worden. Ik vind het logisch dat bepaalde dingen die ik beter kan doen, een gesprek in een bepaalde situatie bijvoorbeeld, dat ik die doe. Dat heeft met de taal, met een manier van doen te maken. Maar alleen die specifieke taak... ik weiger dat en ik denk dat het team dat ook wel goed weet. Ik geloof ook niet dat er een bepaalde Marokkaan als brugfiguur kan ingeschakeld worden, ik bedoel, ik vind dat zo'n grote verantwoordelijkheid.

B.: Je hebt altijd in Borgerhout geleefd en gewerkt. Hoe is de sfeer hier geëvolueerd?

N. A.: Vroeger, als je maar op straat kwam, kreeg je veel heel vriendelijke aandacht van de bewoners, heel positief. Ik kan me heel goed herinneren dat ik, als ik naar de winkel ging, snoep kreeg, er werd over je hoofd geaaid, geknuffeld, ook al was er geen taal in het begin.

Op 5 jaar tijd is alles eigenlijk veel moeilijker geworden, ik heb het gevoel dat de Belgische gemeenschap ook het verschil niet meer maakt tussen volwassenen en kinderen.

B.: Is er meer racisme?

N. A.: Ik ervaar wel racisme, maar minder dan andere Marokkaanse mensen, denk ik, want ik heb nog veel contacten met 'positieve' Belgen. Jongeren komen dag in dag uit wel met

racisme in contact, zowel thuis, op school als buiten. Ze zijn er gewoon dag in dag uit mee bezig, ze krijgen echt zo'n ongelooflijk negatief zelfbeeld ... Een kind van 8 dat zegt "ik heb niets te verliezen want ze denken toch van mij dat ik alles slecht doe, dus ik doe verder", dat vind ik nogal heel moeilijk.

Het is ook verergerd na 24 november '91 omdat de mensen er veel opener vooruitkomen dat ze racistisch zijn. De mensen sluiten nu gewoon de deur, terwijl je voor die zwarte zondag nog in discussie kon gaan, nog over de dagdagelijkse problematiek kon praten. Er zijn ook problemen, wij wonen hier in een buurt die zo'n beetje vergeten is, wij hebben te maken met heel slechte huisvesting, weinig infrastructuur, zowel voor de ouderen als voor de jongeren, werkloosheid, ... Wij hebben heel veel jongeren zonder toekomst, en dan ook veel oudere bewoners, wat uiteindelijk al moeilijk op zich is: oud en jong samen. Dat zijn allemaal situaties waaraan iets gedaan moet worden.

B. : Je hebt de vredespluim gekregen. Wat betekent dat voor je ?

N. A. : Ik vind het heel belangrijk dat je erkenning krijgt van anderen, het stimuleert je. Als een collega zegt "je hebt het goed gedaan" is dat ook erkenning, maar ik vind zo'n een pluim van mensen die je eigenlijk niet kent maar die toch het werk zien, toch nog een heel andere soort erkenning.

B. : Geloof je erin dat de samenlevingsproblemen in Borgerhout of in de wijk waar je werkt, op te lossen zijn ?

N. A. : Ik geloof erin. Ik heb dit werk ook aangenomen omdat ik erin geloof. Ik ervaar dat er ook bewoners, zowel Belgen als Marokkanen of andere nationaliteiten, zijn die in die richting willen werken en ik vind het heel belangrijk dat die bewoners ondersteund worden.

Ik zit wel met het probleem dat je niet iedereen in de wijk kunt bereiken. Maar zolang er nog mensen zijn die erin geloven, is dat voor mij een stimulans om erin te blijven geloven.

Mohamed Chakkar
Frieda Bex
30 november

Historiek

KONVOOIEN ITALIANEN, BESTEMMING : BELGIE

Over de geschiedenis van de immigraties in België is weinig bekend. Ze is nochtans onontbeerlijk om de aanwezigheid van de verschillende groepen migranten in ons land te begrijpen. In de handboeken geschiedenis is nauwelijks aandacht voor historische gebeurtenissen zoals de akkoorden tussen België en Italië (1946), België en Marokko (1964), de mijnramp van Marcinelle, Deze feiten hebben nochtans de verdere geschiedenis van ons land grondig beïnvloed.

De geschiedenis van de migraties is uitermate boeiend en verhelderend. Ze geeft ons een antwoord op prangende vragen zoals :

- Waarom hebben de bedrijven zich tijdens hun zoektocht naar arbeidskrachten niet beperkt tot één nationaliteit ?
- Hoe verklaar je de aanwezigheid van bijvoorbeeld Turken en Marokkanen in ons land ?
- Hoe zijn deze migranten naar hier gekomen ?
- Waarom heeft de Belgische staat sinds de annexatie van Belgisch Congo in 1908 nooit toegelaten dat "inboorlingen" naar België overkwamen om er te werken en er zich te vestigen ? Zelfs niet de ingeschreven, ontwikkelde inboorling met het statuut van "évolué" ?
- Waarom werd in 1936 een serieus aanbod van Nederlandse werklozen om in onze Belgische Limburgse mijnen te komen werken, niet aanvaard ?
- Wie had voordeel bij deze "import" van "gastarbeiders" ?

Op dit soort vragen probeert Anne Morelli een antwoord te geven in haar boek over de geschiedenis van de vreemdelingen en de immigraties in ons land, vanaf de prehistorie tot op heden. Dit boek verschijnt binnenkort in een aangepaste versie in het Nederlands met als titel "De Geschiedenis van het eigen Volk".

Bij het vertalen van dit boek raakte ik sterk onder de indruk van het verhaal van Anne Morelli over de emigratie vanuit Italië naar ons land in de jaren na de Tweede Wereldoorlog. Vanuit Milano Centrale ben je nu in

pakweg 8 uur per trein in Brussel-Zuid. Toen ik laatst naar Milaan spoorde, moest ik steeds terugdenken aan het verhaal van Morelli over de meer dan 50 uur durende treinreis van de Italiaanse migranten tussen Milaan en België.

Morelli vertelde me laatst dat de Zwitserse Spoorwegen dreigden de Belgische treinen die Italiaanse migranten over haar grondgebied vervoerden, te weigeren op het Zwitserse spoorweginet, als de omstandigheden waarin de Italianen vervoerd werden niet menselijker werden.

We lichten een passus uit het boek van Anne Morelli :

De onderhandelingen die in 1945 tussen Italië en België werden aangevat, leidden tot het Belgisch-Italiaans akkoord van 20 juni 1946. Dat akkoord voorziet dat per week tweeduizend arbeiders vanuit Italië naar België zouden worden gestuurd om het gebrek aan handarbeiders in de Belgische mijnen te lenigen. In ruil hiervoor werd bepaald een zekere hoeveelheid kolen aan Italië te verkopen.

Officieel moet de aanwerving gebeuren via Italiaanse plaatsingsbureaus, maar in de praktijk organiseren de Belgische mijnen zelf die vaak ter plekke, waarbij hun voorkeur uitgaat naar kandidaten die politiek ongevaarlijk zijn en afkomstig zijn uit het noorden. Reusachtige gekleurde affiches (65 cm op 1 meter) met als hoofding "Fédechar" worden in heel Italië opgehangen. Op deze affiches wordt uitvoerig ingegaan op de aantrekkelijke salarissen, de familiale vergoedingen, de pensioenen en de verlofdagen waarvan men in België kan genieten.

Theoretisch kan de Belgische staatsveiligheid in Milaan niet openlijk schiften, maar toch stuurt zij soms identiteitspapieren van arbeiders die volgens hun informanten "ongewenst" zijn, terug naar het Italiaanse Ministerie van Arbeid. De ronselaars van de steenkoolmijnen in Italië maken gebruik van de parochiale netwerken en van de aanbevelingen van het Vaticaan voor de aanwerving van "betrouwbare" arbeidskrachten.

De kandidaat-mijnwerkers komen vanuit heel Italië in Milaan terecht, waar zij ondergebracht worden in de drie onderaardse verdiepingen van het station totdat zij met de wekelijkse trein naar België worden vervoerd. In deze trein bevinden zich, naast een escorte van de rijkswacht en agenten van de staatsveiligheid die zich onder de kandidaten mengen om de agitatoren eruit te halen, een dokter en één of twee ingenieurs. Zij moeten de kandidaten aan een elementair geneeskundig onderzoek onderwerpen en hen hun arbeidscontract laten tekenen. Volgens het Belgisch-Italiaans akkoord worden er tweeduizend mijnwerkers per konvooi aangeworven.

Bij hun aankomst, na een reis die tweenvijftig uren kan duren, worden de Italianen uit de treinen gelaten; niet op het perron dat voorbehouden is aan de

reizigers, maar in de zones die voor het afladen van goederen zijn bestemd (in Vivegnies, voor het Luikse). Daar worden zij gerangschikt volgens het nummer van de mijnput waarin zij zullen werken. Een vrachtwagen van de mijn, die normaal gebruikt wordt voor het vervoer van kolen, brengt ze naar hun nieuwe bestemming.

Twee onaangename verrassingen wachten hen daar : het soort werk dat zij er zullen verrichten en de woonomstandigheden waarin zij zullen leven. De affiches die zij in Italië hadden gelezen, vermelden wel dat het om een ondergrondse werk in de Belgische steenkoolmijnen ging, maar gaven geen enkel detail over het werk dat daar van hen

verwacht werd. Wel werd er in de 107 lijnen tellende tekst van de affiche uitvoerig gesproken over de aantrekkelijke salarissen, de pensioenen, het kindergeld en de verlofdagen. Hun werk bestond uit het graven in de diepte van de mijn, een zeer lastig werk waarvoor na een medisch onderzoek verschillende kandidaten ongeschikt worden verklaard (2,77% in 1948). Het type-contract, goedgekeurd in het protocol van 20 juni 1946, voorziet geen enkele inlooperperiode. Die komt er slechts vanaf het contract van 1952, maar zonder dat de duur ervan is vastgelegd.

De eerste afdaling met de kooi in de mijnschacht gebeurt dus zonder enige voorbereiding. Het is voor deze arbeiders een indrukwekkende ervaring : *De eerste keer had ik het gevoel dat ik in de hel kwam. De eerste keer dat ik in de mijn ben afgedaald heb ik geweend... Ik was aangeduid om steenkool te ontginnen. Er was een hels lawaai. Ik had de indruk dat de aarde in elkaar stortte. Ik kende de signalen niet en wanneer ze de drie slagen op de buis gegeven hadden om te verwittigen dat ze geperste lucht in de luchtdrukhamers - die iedere dag herladen werden - zouden brengen, dan heb ik mijn werk niet onderbroken en werd ik met geweld*

met mijn gezicht tegen de grond geslingerd.

Wie weigert af te dalen, wordt - logischerwijs - beticht van contractbreuk. Bij ieder konvooi zijn er honderden Italianen die om die reden worden aangegeven bij de vreemdelingenpolitie. Ze worden aangehouden en opgesloten in de gevangenis van het arrondissement; daarna worden ze "gehergroepeerd" in de kasernen van het Klein Kasteeltje in Brussel, van waaruit ze terug worden gestuurd naar Italië.

Een andere grote ontgoocheling voor de Italiaanse migranten is de manier waarop zij gehuisvest zijn. In het contract dat zij in Milaan hadden getekend, stond dat de mijnen hen een goedkope, passende woning moesten verschaffen, voorzien van meubelen. Maar er heerst woningnood in België vlak na de oorlog, en de Italianen werden ondergebracht in de concentratiekampen die de nazi's hadden gebouwd voor de Russische gevangenen die tijdens de oorlog in de mijnen waren tewerkgesteld. De beloofde passende woningen waren houten barakken uit geasfalteerd karton of golfplaten, gelegen op braakliggend terrein naast een spoorweg of leunend tegen de slakkenbergen.

Marc Laquière

Voor dit artikel werd gebruik gemaakt van

Morelli, A., L'appel à la main d'œuvre italienne pour les charbonnages et sa prise en charge à son arrivée en Belgique dans l'immédiat après-guerre. In : BTNG-RBHC, XIX, 1988, 1-2, p. 83-130.

Morelli, A., L'immigration italienne en Belgique aux XIXe et XXe siècles. In : Anne Morelli (Red.) Histoire des étrangers et de l'immigration en Belgique de la préhistoire à nos jours, Brussel, Editions Vie Ouvrière, 1992, p. 195-206.

Dit stuk werd vertaald door F. Cromphout en M. Laquière.

Documentatie

De Vlaamse jeugd en haar minderheden
Waege, H., Tijdschrift voor Sociologie, Leuven, K.U. Leuven, Departement Sociologie, 1991, jg. 12, nr. 2, p 181-208. Te bestellen bij: H. Van Meerbeeck, K.U. Leuven, Departement Sociologie, E. Van Evenstraat 2C, 3000 Leuven, tel: 016/28.3-1.97

Bij een jongerenpopulatie werd onderzocht of het mogelijk is te komen tot een typologie van waarden en persoonlijkheidskenmerken van de jongeren in Vlaanderen. Men kwam zo tot 6 types. In het tweede deel van het onderzoek kwam men tot de bevinding dat er een samenhang bestaat tussen de houding van jongeren ten aanzien van migranten, langdurig werklozen en homoseksuelen. Een negatieve houding ten aanzien van migranten gaat dikwijls gepaard met een negatieve houding ten aanzien van de twee andere groepen. Ook de samenhang tussen houdingen en de typologie is opmerkelijk. In het derde deel werd ook een significante relatie vastgesteld met een aantal achtergrondkenmerken (o.a. beroepsgroep en opleidingsniveau van de ouders, het onderwijsnet, de vriendenkring) van de jongeren. Men besluit dat een beleid gericht op één minderheidsgroep geen oplossing biedt, maar dat veeleer moet gewerkt worden aan een algemeen tolerantiebeleid dat zowel op de structurele als op de culturele factoren inwerkt.

Brug tussen twee culturen. Arabische en Nederlandse poëzie gebundeld
Kon, R., e.a., Amsterdam, El Hizja, stichting voor Arabische kunst en cultuur, 1992, 280 p. ISBN 90-73697-02-6.

Een maatschappij waarin verschillende volkeren bij elkaar wonen en waarin verschillende culturen een onlosmakelijk deel van het geheel zijn geworden, kan enorm worden verrijkt op het gebied van cultuur, wetenschap en sociale gewoonten. Daar toe is het nodig om - vanuit een open en onbevooroordeeld standpunt - kennis te nemen van elkaars cultuur en deze te leren waarderen. Deze uitgave levert daaraan een bijdrage. Zij geeft een beeld van de hedendaagse Arabische en Nederlandse poëzie en bevat gedichten en biografieën van Nederlandse en Arabische dichters.

Waar voor je waarden. De opkomst van Vlaams Blok en Agalev in de jaren tachtig
Swyngedouw, M., Leuven, K.U. Leuven,

Departement Sociologie, ISPO-schrift 1992/1, 86 p. ISBN 90-6784-090-4.

In deze bijdrage wordt een dubbel doel gesteld. Enerzijds wil de schrijver een theoretisch kader geven dat ertoe bijdraagt de opkomst van Agalev en VB in de jaren tachtig te verklaren vanuit de evolutie van de (Vlaamse) samenleving sinds 1960 tot op heden. Deze maatschappelijke evolutie zorgde ervoor dat binnen verschillende sociale groepen waardenheroriëntaties plaatsgrepen, waarop de traditionele partijen niet konden of wilden inspelen, en die vervolgens hun uitdrukking hebben gevonden in 'nieuwe' politieke partijen. Hij poogt te argumenteren dat dezelfde sociaal-economische en culturele veranderingen bij verschillende sociale groepen tot verschillende waardenheroriëntaties hebben geleid.

Anderzijds toont de schrijver aan dat wat betreft de kiezer, de breuklijnen/waardenoriëntaties die als sociologisch analyseschema dienst deden om de politieke realiteit in de periode 1945 - 1980 te verklaren in essentie kunnen gereduceerd worden tot twee al dan niet nieuwe breuklijnen. Hierbinnen kunnen zowel de politieke partijen als de waardenoriëntaties die de Vlaamse politiek structuren worden gevat voor de verschillende (partij-)electoraten. Dit alles gebeurt aan de hand van onderzoek uitgevoerd door het I.S.P.O. in samenwerking met Dimarso-Gallup (veldwerk) in opdracht van de Financieel Economische Tijd een drietal weken voor de verkiezingen van november 1991.

Migratie eeuwenoud
Brussel, ACV, 1992, 25 p. Te bestellen bij het ACV, Wetstraat 121, 1040 Brussel.

In deze brochure van het ACV wordt de migratie als eeuwenoud verschijnsel geschilderd. De oude Belgen - de dappersten... kwamen uit vele hoeken van Europa. Na de oorlog werden wij migranten aange trokken om de economie terug op gang te trekken. Migrant bleven nodig... tot in 1974 de immigratiestop werd afgekondigd. Nu is er geen andere menswaardige weg dan de integratie van 'allen' die hier zijn komen wonen: slechts 4,5% van de totale bevolking in Vlaanderen. Daarbij moeten alle misverstanden en vooroordelen verdwijnen en moeten we mekaar beter leren kennen en ieders eigenheid waarderen. In het laatste deel van de brochure schetst het ACV wat zij denkt over de migranten en welke opvattingen zij heeft over het migrantenbeleid.

Het Belgisch migrantendebat. De pragmatiek van de abnormalisering
Blommaert, J., Verschueren, J., Antwerpen, International Pragmatics Association, 1992, 250 p, ISBN 90-801148-1-2. Te bestellen bij het IPA, Postbus 33, 2018 Antwerpen 11, Tel 03/230.16.80.

In dit boek gaan de auteurs na welke onderliggende denkwijzen opduiken in teksten en uitspraken over migranten. Een eerste conclusie die zij trekken is dat al deze teksten bol staan van vaagheden, slecht gedefinieerde begrippen en interne tegenstrijdigheden. Juist deze vaagheid houdt eindeloze manipulatiemogelijkheden in. Een tweede conclusie is dat voor- en tegenstanders van dezelfde vooronderstellingen vertrekken: het uitgangspunt dat telkens gehanteerd wordt is dat de ideale samenleving zo weinig mogelijk fundamentele interne verschillen inhoudt. Maatregelen ter bevordering van de integratie vertrekken van dit homogenisme en zijn daarom tot mislukken gedoemd.

Kleurrijk succes. Geslaagde initiatieven voor etnische jongeren

In 'Jeugd en Samenleving', Amersfoort, 1991, jg. 22 nr. 5/6, p 273-414 (themanummer). Te bestellen bij Jeugd en Samenleving, Postbus 120b, 3800 BE, Amersfoort, Nederland. Overal in Nederland bestaan veelbelovende en succesvolle projecten die erop gericht zijn de leefsituatie van etnische kinderen en jongeren te verbeteren. In dit themanummer van Jeugd en Samenleving worden 13 geslaagde voorbeelden gegeven. Opvoeding(-sondersteuning), onderwijs, arbeid, cultuur, jongerenwerk, sport en thema's als vriendschap en categoriseren komen aan bod. Ook zorgde men ervoor dat de geslaagde voorbeelden een spreiding hebben over de verschillende leeftijdsgroepen en de verschillen etnische groepen in Nederland.

Bibliografie eigen organisaties van migranten. Een alfabetisch overzicht van recent in Vlaanderen en in het buitenland verschenen publikaties inzake eigen organisaties van migranten
Deschamps, L., Pauwels, K., Brussel, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudien, 1992, 65 p. Te bestellen bij het C.B.G.S., Markiesstraat 1, 1000 Brussel, tel 02/507.35.69

Over zelforganisaties is er tot nog toe weinig gepubliceerd in België. In deze publikatie heeft men zich dan ook noodzakelijkerwijs bijna volledig moeten

richten op buitenlandse literatuur (vooral Nederlandse en Angelsaksische). In de bibliografie vinden we heel wat beschrijvend - inventariserend werk, rapportering over het beleid t.a.v. de eigen organisaties van migranten, nota's en commentaren uit diverse welzijnsbladen, alsook enkele recent in Nederland verschenen doctoraten. Deze laatste geven een duidelijk overzicht en inzicht in de organisatiestructuren van migrantengemeenschappen in Nederland.

Europa, de zelfgenoegzaamheid voorbij
Van den Berghe, P., e.a., Antwerpen, Pax Christi, Vlaanderen, 1992, 87 p, ISBN 90-73337-10-0. Te bestellen bij Pax Christi Vlaanderen, Italiëlei 98a, 2000 Antwerpen, tel: 03/225.10.00

Op 29 februari 1992 had in het Theologisch en Pastoraal Centrum te Wilrijk-Antwerpen een colloquium plaats rond het thema 'Christelijk geloof en maatschappelijk engagement in het nieuwe Europa'. Initiatiefnemers en deelnemers van het colloquium waren zich ten zeerste bewust van de historische ontwikkelingen die Europa doormaakt. Er staan vele uitdagingen te wachten waarbij vooral de kloof tussen Noord en Zuid sterk in het oog springt. Het colloquium zocht naar antwoorden op deze nieuwe uitdagingen. De inleidingen op deze dag gehouden, werden gebundeld in dit boek.

Samenwerken kan werken. Migranteng? Informatie en argumentatie
Bonte, H., e.a., Brussel, Vormingscentrum Herman Vos, 1992, 80 p. Te bestellen op het volgende adres: Agoragalerij, Grasmarkt 105 bus 42, 1000 Brussel, tel. 02/511.50.53.

Aan de basis van racisme liggen heel wat (sociale) oorzaken. Correcte informatie, o.a. over het onderscheid tussen migranten en politieke vluchtelingen, is heel belangrijk. Deze brochure biedt op een eenvoudige wijze ruime informatie over deze groepen. In het eerste deel over migranten wordt ingegaan op zes misverstanden over migranten en wat de SP zelf denkt over migranten (beleid). Ook wordt ingegaan op knelpunten, zoals spreiden of concentreren, de islam in onze samenleving, de migranten en het openbaar ambt, en ordehandhaving en justitie. Het tweede deel over politieke vluchtelingen schetst kort een beetje geschiedenis, en gaat in op het probleem van opvang en onthaal. Als afronding wordt 'Het ware gelaat van het Vlaams Blok' bekeken.

Schoolopbouwwerk. Een proeve van inventarisatie van Gentse organisaties, werkzaam in de sfeer van schoolopbouwwerk

Gent, Stedelijk Jeugdcentrum, Project Schoolopbouwwerk, 1992, 33 p. Te bestellen op het adres: Kammenstraat 10, 9000 Gent, tel 091/23.45.54

Hoofddoel van schoolopbouwwerk is de kloof tussen school en thuismilieu te verkleinen om zo verbeteringen binnen het onderwijs te enten op de gezinssituatie en de buurt waaruit de leerlingen afkomstig zijn.

Binnen de VFIK-projecten van Stad Gent werd gestart met een project Schoolopbouwwerk dat ondersteuning wil bieden aan bestaande initiatieven, en samenwerkingsverbanden wil creëren of uitbreiden tussen onderwijs en welzijnssector. Eén van de initiatieven in dit project was het organiseren van een rondvraag bij tientallen organisaties die werken rond schoolopbouwwerk. Deze brochure geeft het resultaat weer van deze bevraging.

Inzicht in alledaags racisme
Essed, P., Utrecht, Het Spectrum, 1991, 376 p. ISBN 90-274-2703-8.

Deze studie geeft een systematische analyse van racisme in Nederland en de Verenigde Staten. De theorie van alledaags racisme overstijgt het niveau van het persoonlijke. Ervaringen krijgen betekenis in een historische en structurele context van 'ras'-constructies en etnische verhoudingen. De auteur spreekt in haar onderzoek - onder hoog opgeleide zwarte vrouwen - van een complexe dynamiek tussen het racisme dat zich ontwikkelde in koloniale relaties en de meer verfijnde vormen van marginalisering en repressie in een cultureel pluralistisch model van etnische relaties. Hoewel de interviews gehouden werden in Nederland en de V.S. zijn de resultaten (aldus de auteur) waarschijnlijk ook bruikbaar voor de studie van racisme in andere witgedomineerde (lees: zich superieur voelende) samenlevingen.

De nieuwe volksverhuizingen? Migraties in de wereld
Margot, F., e.a., Brussel, Commissie Rechtvaardigheid en Vrede, 1992, 167 p. ISBN 90-6152-777-5. Te bestellen bij: Davidsfonds, Blijde-Inkomststraat 79-81, 3000 Leuven.

Dit boek biedt, naar aanleiding van de viering van 25 jaar Commissie Rechtvaardigheid en Vrede, denkstof over één van de meest prangende problemen van vandaag: de vluchtelingenstroom. In het eerste deel, Europa en de migraties, wordt de samenstelling van de Europese bevolking onder de loep genomen, worden de drang naar het Westen vanuit Oost-Europa en de vluchtelingenproblematiek in de Hoorn van Afrika geduid, en gaat men in een historisch perspectief in op de angst voor vreemden. Het tweede deel, in het licht van het evangelie, bekijkt de betekenis van 'de vreemdeling' in het christendom en bespreekt rechtvaardigheid en vrede in de islam. Het derde deel, christelijke zienswijzen en standpunten, laat werkers en organisaties aan het woord over hun inspanningen voor integratie in het onderwijs, de jeugdbeweging, welzijnswerk en vakbeweging.

Zwarte thee met drie klontjes suiker
Demirkan, R., Berchem, De Geus - Epo, Lange Pastoorstraat 25-27, 2600 Berchem. Tel. 03/239.68.74.

In een Duits ziekenhuis wacht een jonge vrouw van Turkse afkomst op de komst van de anesthesist voor een keizersnede. Tijdens die twee uren wachten wordt ze overstelpt met vaak pijnlijke herinneringen aan haar jeugd in Turkije en vooral in Duitsland. Zijzelf en haar zusje werden voortdurend heen en weer geslingerd tussen twee nationaliteiten, tussen twee culturen. Deze roman schetst in een mooie directe vorm het dilemma van tweede-generatie migranten in West-Europa.

Aangekondigd

Multiculturele wijk

Op initiatief van SoCAK vzw werd in de loop van 1991-92 een fototentoonstelling, bestaande uit 34 foto's en 4 sfeerteksten, samengesteld. De foto's zijn het werk van een groep amateurfotografen uit de Gentse buurt Sluizeke-Muide. Zij maakten een sfeerbeeld over het dagelijkse leven van de verschillende culturen in hun wijk. De tentoonstelling wordt aangevuld met een video die dezelfde thematiek uit een andere invalshoek benadert.

Het gehele pakket wordt in 1993 aangeboden aan alle geïnteresseerden. Het kan geheel of gedeeltelijk gehuurd worden.

Voor verdere inlichtingen:

SoCAK vzw, Dendermondsesteenweg 319, 9040 Gent (St.-Amandsberg). Tel. 091/28.90.55, vragen naar Wim Vandenbussche.

Kijker op Turkije

Land van herkomst: Marokko

Om haar Turkse en Marokkaanse collecties in de schijnwerper te plaatsen, realiseerde de Gemeentelijke Openbare Bibliotheek Houthalen-Helchteren de tentoonstellingen "Kijker op Turkije" en "Land van herkomst: Marokko" in samenwerking met de plaatselijke migrantengemeenschappen.

Door middel van kleurrijke foto's en overzichtelijke teksten worden verschillende aspecten van leven en cultuur in Turkije en Marokko toegelicht. Er wordt ook aandacht besteed aan het fenomeen migratie.

Beide tentoonstellingen zijn te huur bij de Gemeentelijke Openbare bibliotheek Houthalen-Helchteren, Martin Kellens, Vredelaan 36, 3530 Houthalen. Tel. 011/52.42.09.

Wit over zwart

De bekende tentoonstelling "Wit over zwart", die in 1991 ruim 43.000 bezoekers naar Trefcentrum De Markten lokte, is in verkleinde copie beschikbaar tot einde 1994.

In deze vorm is het een 'platte' (d.w.z. zonder driedimensionele voorwerpen) tentoonstelling, bestaande uit foto's, copieën en teksten, bevestigd op panelen van 120 x 80 cm.

Volgende periodes zijn nog vrij:

8 tot 25 februari '93, 20 april tot 7 mei '93, 9 mei tot 27 juni '93, augustus '93, januari '94, 15 maart tot 30 september '94, 22 november tot einde december '94.

Inlichtingen en prijzen bij:

vzw IMPRESSANT, Einde Were 280, 9000 Gent.

Seminaries wetenschappelijk onderzoek in de welzijnssector

De Administratie Gezin en Maatschappelijk Welzijn van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap wil begin 1993 met een reeks seminaries starten in het kader van het wetenschappelijk onderzoek dat door de overheid wordt uitgevoerd of aan derden wordt uitbesteed. De bedoeling van de seminarierreeks is de kennis die in deze onderzoeken wordt verworven, te toetsen aan de inzichten van het werkveld. Er zal gewerkt worden met kleine groepen van nauw betrokken geïnteresseerden (max. 25 personen).

De Administratie wil een adressenbestand aanleggen van mensen die aan één of meerdere seminaries wensen te participeren en ook bereid zijn deze seminaries doorlektuur van onderzoeksrapporten voor te bereiden.

De seminaries duren telkens een hele dag en gaan door in Overijse.

Meer inlichtingen:

Administratie van de Vlaamse Gemeenschap, Bestuur Algemeen Welzijnsbeleid, Markiesstraat 1-3e verd., 1000 Brussel.

Photo de classes

Deze video vertelt een apart experiment: de ontmoeting tussen twee klassen schoolmeisjes die hemelsbreed verschillen: herkomst, cultuur, religie, wijk, en, niet te vergeten, sociale klasse. Ontmoeting na ontmoeting groeien ze naar elkaar toe, vooroordelen maken geleidelijk plaats voor interesse en dialoog.

Een oosters verhaal, "De duif met het halssnoer", kleurt de video verder in.

Inlichtingen: CPC, Troonstraat 215, 1050 Brussel, 02/640.07.87 en Ecole sans racisme, Paviestraat 1, 1040 Brussel, 02/733.08.20.

MAG IK (I)EVEN ?!

Ook dit schooljaar organiseren het kabinet van Onderwijs, de onderwijsnetten en de Werkgroep Mundiale Vorming samen de achtste dag voor Mundiale Vorming in het basis-, secundair en pedagogisch hoger onderwijs. Het thema is vluchtelingen in de wereld, de campagne moet op school haar hoogtepunt kennen in de week van 15 tot 19 februari 1993.

Het campagnemateriaal is te bestellen bij Werkgroep Mundiale Vorming, Vlasfabriekstraat 11, 1060 Brussel, 02/539.26.20